

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΕ ΔΥΟ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Πρὶν τέσσερα χρόνια, πραγματοποιώντας γιὰ τὸ Γλωσσολογικὸ Τμῆμα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν γλωσσοσυλλεκτικὴ ἀποστολὴ σὲ χωρὶ τῆς δρεινῆς Πιερίας, ἐπισημάναμε σὲ δύο ἄπ’ αὐτά, στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, ἔνα φαινόμενο πολὺ ἐνδιαφέρον: τὴ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων μὲ τὰ βαφτιστικά. Στὴ σύνθεση ἀυτὴ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα μπαίνει πάντα καὶ μὲ ἀπόλυτη συνέπεια στὸ α' συνθετικό, ἐνῷ τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' σ' δλες τὶς περιπτώσεις τῆς σύνθεσης, δπως *Δημοννάτδους*, *Δημουχαρίους*, *Κραῦμητδους*, *Βιλονγάντς*, *Σαδονστέφους*, *Βαῦνουκονλός* κ.λ.

Μιὰ συστηματικὴ ἐξέταση τοῦ φαινομένου ποὺ στηρίχτηκε στὴ συλλογὴ δλων τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, καθὼς καὶ στὶς πληροφορίες καὶ διευκρινίσεις τῶν χωρικῶν ποὺ στὴ συνείδησή τους τὸ φαινόμενο εἶναι ἀκόμα ζωντανό, ἐφόσον ἡ σύνθεση ἐξακολουθεῖ μέχρι τὶς μέρες μας νὰ ὑπάρχει σὲ ἀρκετὰ μεγάλῃ ἔκταση¹, μᾶς δδήγησε σὲ δρισμένες ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς εἶναι γενικές, ποὺ ἀναφέρονται εὐρύτερα στὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ κυρίως στὶς κοινωνικὲς καὶ ψυχολογικὲς συνθῆκες κάτω ἀπὸ τὶς δύοις συντελεῖται τὸ φαινόμενο αὐτό, στὶς ἐξαιρέσεις ποὺ παρατηροῦνται, στοὺς λόγους ποὺ τὶς δημιουργοῦν κ.λ., καὶ εἰδικές, ποὺ ἀναφέρονται στὴν καθαρὰ γλωσσικὴ πλευρὰ τοῦ φαινομένου, μὲ βάση τοὺς φωνητικοὺς νόμους ποὺ λειτουργοῦν στὰ βόρεια Ἰδιώματα.

a) Γενικὲς παρατηρήσεις

Οἱ γενικὲς παρατηρήσεις μποροῦν βασικὰ νὰ συνοψιστοῦν στὶς ἐξῆς:
1) Τὸ φαινόμενο γιὰ τὸν ἄντρες εἶναι καθολικό, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέ-

---

1. Ἡ λειτουργία τοῦ φαινομένου ἔχει σήμερα ἀδυνατίσει καὶ τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ. Φυσικά, δλοι οἱ ἡλικιωμένοι καὶ οἱ μεστήλικες, ἀκόμα καὶ οἱ νεώτεροι, εἶναι γνωστοὶ μόνο μὲ τὰ σύνθετα οἰκογενειακά τους ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ νέοι γιὰ νὰ τοὺς ὀνομάσουν. Ἐπίσης οἱ ἡλικιωμένοι, μὲ τὴ δύναμη τῆς συνήθειας, ἐξακολουθοῦν νὰ δημιουργοῦν γιὰ τοὺς νέους σύνθετα οἰκογενειακά ποὺ ἐκεῖνοι τὰ δέχονται μὲ δυσφορία. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴ Ρητίνη, ἐπειδὴ στὸ Ἐλατοχώρι, δπως φάνηκε ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν χωρικῶν, τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης ἄρχισε νὰ ἀτονεῖ παλιότερα.

σεις ποὺ δφείλονται σὲ εἰδικοὺς λόγους. "Οπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ὑπάρχουν δρισμένες περιπτώσεις ἀντρῶν ποὺ τὰ δονόματά τους δὲ συμμορφώθηκαν μὲ τὸν κανόνα τῆς σύνθεσης. Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς εἶναι οἱ ἔξης:

α) Οἱ ἔνοι ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ παραπάνω χωριὰ ἀπὸ ἄλλες περιοχές. Αὐτοὶ, ὅπως ἡταν φυσικό, ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ κλειστὸ κοινωνικὸ πλαίσιο τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἀφομοίωσή τους ὀλοκληρώθηκε μὲ βραδὺ ρυθμὸ στὴ δεύτερη καὶ πολλὲς φορὲς στὴν τρίτη γενιά, ὅταν δηλ. οἱ ἀπόγονοι ἀρχισαν νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ στὴ συνείδηση τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα ὁργανικὰ δεμένα μὲ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ἀφοῦ ἔχειστηκε ἡ καταγωγὴ τους. Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα δείχνουν καθαρὰ τὴ συντηρητικότητα αὐτὴ τῶν χωρικῶν ποὺ δύσκολα ἀποδέχονται στὸ κοινωνικό τους πλαίσιο τὰ ἔνα στοιχεῖα: π.χ. ὁ Γάκης Σουλιώτης ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Σουλίου πού, ἀν καὶ ἐγκαταστάθηκε πολὺ νέος στὴ Ρητίνη καὶ ἔζησε ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, δὲν ἀπέκτησε ποτὲ σύνθετο οἰκογενειακό, δὲν ἔγινε δηλ. *Σουλιωτογάκης* *Σουλούτονγάκ*, δπως θὰ συνέβαινε ἀν ἡταν ντόπιος. Στὰ παιδιά του ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ στὰ ἐγγόνια του ἀκόμα δὲν προχώρησε ἡ σύνθεση, ἐπειδὴ διατηροῦνταν πάντα ζωντανὴ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἡ ξενικὴ καταγωγὴ τῆς οἰκογένειας.

"Ἐπίσης ὁ Πέτρος Κοροβέσης ἀπὸ τὴν Ἡπειρο δὲν ἔγινε *Κοροβεσοπέτρος* *Κονδούρισονπέτρονς καὶ ἡ σύνθεση δὲ συντελέστηκε οὕτε στὰ παιδιά του ἀργότερα. 'Ο γιός του δηλ. Θανάσης δὲν ἔγινε ποτὲ *Κοροβεσοθανάσης* *Κονδούρισονθανάις, ἀλλὰ γιὰ τοὺς χωρικούς ἡταν ἵ Θανάις τ' Πέτρου. Ἀργότερα, ὅταν ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογένειας ἔχειστηκε, οἱ χωρικοὶ ἀποκαλοῦσαν τὰ μέλη της μὲ τὸ βαφτιστικὸ δόνομα τοῦ ἀρχηγέτη της Πέτρου: οἱ Πιτραῦροι. Ἡ σύνθεση ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στὰ ἐγγόνια του ἀργότερα: Πετρογιώργης*Πιτρονῆρος, Πετροθανάσης*Πιτροιθανάις κ.λ. Φυσικά, τὸ ἀρχικὸ ἐπώνυμο Κοροβέσης παρέμεινε στὸ γραπτὸ λόγο, στὴ γραπτή τους δηλ. παρουσίαση στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας, στὸ σχολεῖο, στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες κ.λ., ἐνῷ στὸν προφορικὸ ἔξακολούθησε νὰ συντελεῖται ἡ σύνθεση μὲ τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ἴδρυτη τῆς οἰκογένειας.

"Άλλο παράδειγμα οἱ χωρικοὶ Ἀθανάσιος Μπλάνας καὶ Ἀντώνιος Τσιτσιώνης, ἀπὸ γειτονικὰ χωριά. Καὶ σ' αὐτοὺς δὲ λειτουργησε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὸν προφορικὸ λόγο, ἐπειδὴ ἡταν ξένοι. Αὐτοὶ καὶ μερικοὶ ἀκόμα μὲ ξενικὴ καταγωγὴ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, μέχρι ποὺ ἡ ἀρχὴ τῆς καταγωγῆς τους ἀρχισε ν' ἀδυνατίζει στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν, ὅπότε καὶ ἀρχισε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στοὺς ἀπογόνους τους.

β) Οἱ χωρικοὶ ποὺ δὲν ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γεωργία, ἀλλὰ εἶχαν κάποιο

ἄλλο ἐπάγγελμα, γεγονός ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς συγχωριανούς τους ποὺ στὸ σύνολό τους ἦταν ἀγρότες. Τὸ ἐπάγγελμα εἶναι ἔνα ἴσχυρὸ διακριτικὸ γνώρισμα ποὺ στὸν κλειστὸ ἀγροτικὸ πληθυσμὸ τοῦ χωριοῦ κάνει ἐντύπωση καὶ εἶναι ἵκανὸ νὰ διαφοροποιεῖ τοὺς ἐπαγγελματίες ἀπὸ τοὺς ἀγρότες χωρικούς. "Ετσι ἔχουμε: *ἰ Στέφους τ' ταχιδρόμῳ*, *ἰ Αλέξ' τ' παπᾶ*, *ἰ Μήτρους τ' γανουτῆ κ.λ.* Ἐδῶ, δρισμένες ἐξαιρέσεις, ὅπως *Βαῦνουκονλός*, *Παπαδουνικονλής*, *Γρημματ' κονγάντς*, *Μυλουνονγάντς*, δείχνουν δτὶ ἡ σύνθεση θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιήθηκε ἀργότερα, στὴ δεύτερη δηλ. ἡ στὴν τρίτη γενιά, ὅπως καὶ μὲ τοὺς ξενόφερτους, δταν δηλ. στὴ συνείδηση τῶν χωρικῶν τὸ ἐπάγγελμα δὲν προκαλοῦσε πιὰ ἐντύπωση, ἀφοῦ ἦταν ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ τὸ εἶχαν. "Ισως ἀκόμα οἱ ἐξαιρέσεις αὐτὲς ὑποδηλώνουν δτὶ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτά, ὅπως τοῦ βαγενᾶ καὶ τοῦ παπᾶ, ἦταν οἰκεῖα στοὺς χωρικούς καὶ δὲν προκαλοῦσαν ἐντύπωση, ἡ δτὶ τὰ ἀσκοῦσαν ἄνθρωποι ντόπιοι, ἐνῶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ὅπως τοῦ ταχυδρόμου, τοῦ γανωτῆ κ.λ., ἦταν νέα καὶ ἀγνωστα ἡ τὰ ἀσκοῦσαν ἄνθρωποι ἔνοι στὴν ἀρχή.

γ) Οἱ ἄντρες ποὺ ἀπὸ τὴν παιδική τους ἡλικία δνομάστηκαν μὲ τὸ ὅνομα τῆς μητέρας τους καὶ, ὅπως ἦταν φυσικό, τὸ διατήρησαν σ' ὅλη τὴ ζωή τους. "Ετσι ἔχουμε: *ἰ Γάντς τ' σ' Λιρίτσου*, *ἰ Στέφους τ' σ' Γλυνιρία*, τὰ πιδγά τ' σ' *Γούνημαρία*, *ἰ Κώστας τ' σ' Κραιγάννινα*, *ἰ Θύμηνος τ' σ' Δασονγάννον*, *ἰ Βαργάλτς τ' σ' Τδαζονκώστινα*, *ἰ Αντώντς τ' σ' Τουλκονμίκινα*, *ἰ Γώρς τ' σ' Στιφανοῦ κ.λ.*¹.

Οἱ λόγοι ποὺ ἔκαμαν νὰ παραγκωνιστεῖ τὸ ὅνομα τοῦ πατέρα καὶ νὰ ἐπικρατήσει τῆς μητέρας δὲν ὑποδηλώνουν βέβαια κατάλοιπα μητριαρχίας, ἀλλὰ δφείλονται, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς διευκρινίσεις τῶν χωρικῶν, στὶς εἰδικὲς συνθῆκες ποὺ ἐπικράτησαν στὴν κάθε περίπτωση καὶ εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα νὰ προβάλουν τὴ μητέρα καὶ νὰ θέσουν τὸν πατέρα στὸ περιθώριο. Στοὺς ἕδιους ἀκριβῶς λόγους, κοινωνικούς καὶ ψυχολογικούς, δφείλεται καὶ ἡ δημιουργία τῶν μητρωνυμικῶν ποὺ ἀπλώνονται σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, χωρὶς βέβαια κι αὐτὰ νὰ σημαίνουν ἵχνη μητριαρχίας². "Οπως

1. Στὰ δυὸ χωριὰ παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο τῆς ἀκατάληκτης γενικῆς τῶν θηλυκῶν δνομάτων τοῦ ἑνικοῦ ὅχι μόνο στὰ κύρια δνόματα ἀλλὰ καὶ στὰ προσηγορικά, ὅπως τοὺς φουστὸν τ' σ' μάνα μ', τοὺς ἴνγδον τ' σ' βάδον, τ' αὐγὸν τ' σ' κότα κ.λ.

2. Β. Μ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας δνόματα, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 20-21, ὅπου δ συγγρ. ἔξηγει τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας τέτοιων μητρωνυμικῶν. Βλ. ἐπίσης Σ. π. Λάμπρον, Μητρωνυμικὰ οἰκογενειακὰ δνόματα, «Νέος 'Ἐλληνομνήμων» 2 ('Αθῆναι 1905) 282-285, ὅπου δ συγγρ. αἰτιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ καὶ δημιουργία μητρωνυμικῶν, καθὼς καὶ τοῦ Ἅδιον, "Ἴχνη μητρικοῦ δικαιού παρὰ τοῖς νέοις "Ἐλληνσιν τῆς Λυκίας, «Νέος 'Ἐλληνομνήμων» 1 ('Αθῆναι 1904) 170, ὅπου ἐπίσης αἰτιολογεῖ τὴ δημιουρ-

φάνηκε ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔδωσαν οἱ χωρικοὶ γιὰ τὶς περιπτώσεις παιδιῶν, ὅπου τὸ δνομα τῆς μητέρας ἐπικράτησε μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποδίσει τὴ σύνθεση ἀργότερα, οἱ λόγοι ἡταν κι ἔδωψ ψυχολογικοὶ καὶ κοινωνικοί. Παιδιὰ δηλ. πού, ἐπειδὴ δρφάνεψαν πολὺ μικρά, ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν τους ἡ μητέρα, ἐνῶ δ πατέρας ξεχάστηκε πρὶν προλάβει νὰ σταθεροποιηθεῖ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἡ πατρικὴ του ὑπόσταση. Ἐπίσης παιδιὰ ποὺ ἡ μητέρα τους, γνωστὴ γιὰ τὸ δυναμισμὸ καὶ τὴν προσωπικότητὰ της, θεωροῦνταν κηδεμόνας καὶ φυσικός τους προστάτης, σ' ἀντίθεση μὲ τὸν πατέρα ποὺ ἡταν ἄβουλος καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτος στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἀκόμα παιδιὰ ποὺ δ πατέρας τους εἶχε μπεῖ σώγαμπρος στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του καὶ, ὅπως συνέβαινε σὲ παρόμοιες περιπτώσεις στὰ χωριά, παραμερίστηκε, ἀφοῦ στὸ σπίτι ἀφέντης καὶ κυρίαρχος ἔξακολουθοῦσε νὰ εἰναι ὁ πεθερός¹. Ἐπίσης παιδιὰ μὲ ξένο πατέρα ποὺ οἱ συντηρητικοὶ χωρικοὶ τὸν κρατοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικό τους πλαισίο καὶ, ὅπως ἡταν φυσικό, ἀναγνώριζαν στὴ μητέρα τους, ποὺ ἡταν δική τους, τὸ δικαίωμα τῆς ἔξουσίας καὶ ἐκπροσώπησής τους.

δ) Οἱ χωρικοὶ ποὺ τὰ βαφτιστικὰ ἡ οἰκογενειακά τους δνόματα εἶχαν μιὰ μοναδικότητα στὸ χωριὸ ἡ κάποια ἰδιορυθμία ποὺ τὰ ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα δνόματα τῶν συγχωριανῶν τους. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα, σὰν χαρακτηριστικὸ ἔντονα ξεχωριστό, ἐμπόδισε καὶ ἔδω τὴ σύνθεση. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ὁ Πασχάλης Τριανταφυλλῆς. Ἐπειδὴ τὸ βαφτιστικὸ του δνομα Πασχάλης ἡταν μοναδικὸ στὸ χωριό, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ οἰκογενειακὸ δνομα, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντίνος² *Gouvdῆς* εἶχε κανονικὸ σύνθετο: *Tραχαφ’ λλονγουδάις*. Ἀλλο παράδειγμα ὁ Ἀθανάσιος Νέστορας. Ἐπειδὴ τὸ οἰκογενειακό του δνομα Νέστορας ἡταν μοναδικὸ ἐπίσης στὸ χωριό, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ βαφτιστικὸ οὔτε στὸν ἴδιο, οὔτε στὰ παιδιὰ του καὶ στὰ ἐγγόνια του. Ἐπίσης δ χωρικὸς Ἰωάννης Σουλοβίκας δὲν ἀπέκτησε σύνθετο οἰκογενειακό, ἵσως ἐπειδὴ τὸ ἐπώνυμό του ἔδινε στοὺς χωρικοὺς τὴν αἴσθηση τοῦ παράξενου καὶ ἰδιόρυθμου. Ἰσως ἀκόμα οἱ πρόγονοί του νὰ ἡταν ξενικῆς καταγωγῆς. Στὴν ἴδια κατηγορία εἶναι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χωρικοὶ ποὺ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὰ οἰκογενειακά τους δὲ μπῆκαν στὸ νόμο τῆς σύνθεσης.

ε) Οἱ περιπτώσεις συνωνυμίας, στὶς ὁποῖες ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ταυτι-

γία μητρωνυμικῶν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἐνῶ τὴν ὑπαρξὴ παρόμοιων δνομάτων στὴ Λυκία τὴν ἀποδίδει σὲ κατάλοιπα μητρικοῦ δικαίου. Βλ. ἀκόμη καὶ Ι. Κακριδῆ, Νεοελληνικά πάρεργα 1. Γυναικωνυμικά στὴ βόρεια Πελοπόννησο, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1936, σ. 347-349.

1. Βλ. Κακριδῆ, ὁ.π., σ. 348-349.

στοὺς τὰ πρόσωπα μεταξύ τους. Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀπέφυγαν τὴν σύνθεση ποὺ θὰ δημιουργοῦσε σύγχυση στὰ πρόσωπα. Ἐτσι ἔχουμε: *Λημητράκ'ς τ' Δημουκούλὸς καὶ Δημητράκ'ς τ' Δημονῆώρῶς*. Μὲ τὴν σύνθεση θὰ εἰχαμεὶ καὶ στὶς δυὸς περιπτώσεις τὸ ἴδιο ἀκριβῶς οἰκογενειακό, δηλ. *Δημουδημητράκ'ς*, πράγμα ποὺ θὰ δημιουργοῦσε πρόβλημα στοὺς ἴδιους καὶ στοὺς συγχωριανούς τους.

Οἱ παραπάνω βασικὲς ἔξαιρέσεις δείχνουν τὴν αὐστηρὰ κλειστὴν καὶ συντηρητικὴν κοινωνίαν τοῦ χωριοῦ ποὺ δεχόταν μὲ ἐπιφυλακτικότητα καὶ δυσκολία κάθε ἔνος ἢ διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ καθιερωμένα στοιχεῖο.

Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ὑπῆρχαν δυὸς ἀντίρροπες δυνάμεις ποὺ ἔρχονταν σὲ σύγκρουση: ὁ νόμος τῆς σύνθεσης ἀπὸ τὴν μιὰ ποὺ εἶχε καθολικὴν ἰσχύν, ἔξομοιώνοντας γλωσσικὰ καὶ κοινωνικὰ τοὺς χωρικούς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλην διετερισμός, τὸ ἔνον δηλ. ἢ νέο στοιχεῖο, ποὺ δὲν ἀνταποκρινόταν στὰ δικά τους κοινωνικά καὶ γλωσσικά πρότυπα. Στὴν ἀρχήν, ὅπως ἦταν φυσικό, κατέβαλλαν ὑποσυνείδητα προσπάθεια νὰ ἀπορίψουν τὰ ἔνα στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ τοποθετήσουν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπως τοποθετοῦσαν καὶ τὰ ἴδια τὰ πρόσωπα ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικό τους πλαίσιο σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμό, ἀνάλογα μὲ τὸν λόγους ποὺ διδήγησαν στὶς ἔξαιρέσεις. Ὁταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου διοκληρωνόταν ἡ τριβὴ καὶ ἡ ἔξοικείωση στὰ ὀνόματα καὶ στὰ πρόσωπα, τότε ἄρχιζε νὰ συντελεῖται καὶ ἡ ἀφομοίωση στὴ δεύτερη καί, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, στὴν τρίτη γενιά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντάσσονται τὰ οἰκογενειακά τους ὀνόματα στὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπου τὸ ἐπέτρεπαν οἱ συνθῆκες.

2) Ἡ δεύτερη γενικὴ παρατήρηση εἶναι ὅτι ἡ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων παρατηρεῖται μόνο στὸν προφορικὸ λόγο. Στὸ γραπτὸ λόγο, στὴν καταγραφή τους δηλ. στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας, οἱ χωρικοὶ εἶναι γραμμένοι κανονικά μὲ τὸ βαφτιστικὸ καὶ τὸ οἰκογενειακό τους ὄνομα.

Στὶς πιὸ πολλὲς περιπτώσεις, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ μητρῶα τῆς Κοινότητας, ὑπάρχουν στὰ ὀνόματα μεγάλες διαφορὲς ἀνάμεσα στὸν προφορικὸ λόγο καὶ στὴν ἐπίσημη καταγραφή τους στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς δὲν παρατηροῦνται μόνο στὰ βαφτιστικὰ ὀνόματα μὲ τὶς διάφορες συγκοπές καὶ ἀλλοιώσεις τους, φαινόμενο γνωστὸ σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο¹, ἀλλὰ κυρίως στὰ οἰκογενειακά ποὺ ὀπωσδήποτε διαφορο-

1. Βλ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς δημοτικῆς), Ἀθῆναι 1941, σ. 203 § 461, καὶ τοῦ ἴδιου, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 177 *10, ὅπου ὁ συγγρ. γράφει: «τὰ βαφτιστικὰ ἔχουν κανονικά ἔναν ἐπίσημο (λόγιο) τύπο (Σπυρίδων), ἔναν κοινὸ καὶ συνήθως συντμημένο (Σπύρος), καὶ πολλὰ ὑποκοριστικά (Σπυριδάκης, Σπυράκης, Σπυράκος, Σπυρουλῆς, Πίπης κτλ.).» Ἐπίσης, στὸ ἴδιο ἔργο, σ. 12-17, ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴν πολυτυπία τῶν βαφτιστικῶν, στοὺς λόγους ποὺ τὴν δημιουργη-

ποιοῦνται πάντα πιὸ δύσκολα. Ἐπίσης δὲν περιορίζονται μόνο στὴ φωνητικὴ πού, δηλαδὴ εἶναι φυσικό, ἀκολουθεῖ τὴ φωνητικὴ τῶν βόρειων ιδιωμάτων μὲ τὰ γνωστὰ σ' αὐτὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα χαρακτηριστικά, ἀλλά, στὴν περίπτωση τῶν οἰκογενειακῶν, πολλές φορές φτάνουν σὲ πλήρη διαφοροποίηση ἀνάμεσα στὸν προφορικὸ λόγο καὶ στὴν καταγραφή τους στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας, ὅπως:

π ρ ο φ ο ρ i κ ἄ	→	γ ρ α π τ ἄ
Βιλονγάντς	→	Ίωάννης Θωμόπουλος
Δαδουκούλδος	→	Νικόλαος Ντασιόπουλος
Δημονάτδονς	→	Άθανάσιος Δημόπουλος
Κουστωνβασίλτς	→	Βασίλειος Κωστόπουλος
Κραϊγονδής	→	Κωνσταντίνος Κραγιόπουλος
Πιτσουθανάς	→	Άθανάσιος Κοροβέσης κ.λ.

Οἱ διαφοροποιήσεις αὐτὲς διφείλονται κυρίως σὲ λόγους ψυχολογικοὺς καὶ κοινωνικούς. Οἱ διάφοροι δηλ. μορφωμένοι ἥ ἀκόμα καὶ οἱ ἡμιμαθεῖς γραμματεῖς καὶ χωρικοί, μὲ τὴ γνωστὴ τάση ἐξελληνισμοῦ ποὺ τοὺς διέκρινε, προσπαθοῦσαν πάντα νὰ ἀπορίπτουν τὰ ξενικὰ καὶ ιδιωματικὰ στοιχεῖα, τὰ παρατσούκλια καὶ διὰ ἄλλο θεωροῦσαν λαϊκό, ἀντικαθιστώντας το μὲ δύναμα ἐλληνοπρεπή, προσαρμοσμένα στὴν ἐλληνικὴ φωνητικὴ καὶ μορφολογία, δταν ἄρχισαν πιὰ οἱ χωρικοὶ νὰ ἐγγράφονται στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας. Αὐτὴ ἡ τάση ἐξελληνισμοῦ στὰ βαφτιστικὰ καὶ ἐπώνυμα εἶναι πανελλήνιο καὶ χαρακτηριστικὸ φαινόμενο στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας,

---

σαν κ.λ., καὶ παραθέτει ἄφθονα πατρωνυμικὰ μαζὶ μὲ τὰ βαφτιστικά, ἐλληνικά ἥ ξένα, ποὺ τὰ δημιούργησαν. Βλ. ἀκόμα Γ. Ν. Χατζιδάκη, 'Ακαδημεικὰ ἀναγνώσματα Α', 'Αθῆναι 1904, σ. 184-186. Ἐπίσης τοῦ Ἡδίου, Περὶ ἀναλογικῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς κυρίοις δύναμασιν, 'Αθῆναι 1914, ὅπου ὁ συγγρ. δίνει πολὺ ὑλικό μὲ βαφτιστικὰ ἀλλοιωμένα, συγκομμένα κ.λ. καὶ τὰ ἔξηγει. 'Ακόμη βλ. Γ. Σταμούλη, 'Ονοματολογικά, «Λαογραφία» ΣΤ' ('Αθῆναι 1917) 425-451, ὅπου ὁ συγγρ. παραθέτει ἀρκετά βαφτιστικά κάνοντας διορθώσεις στὸ βιβλίο τοῦ Μπούτουρα. Βλ. τέλος Α. Μπούτον, Τὰ νεοελληνικὰ κύρια δύναματα ἴστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, 'Αθῆναι 1912. Ε. Μπούτων, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, «Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης» Α' ('Αθῆναι 1892) 68-69, Σ. Ψάλτη, Θρακικά ἥ μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 'Αθῆναι 1905, σ. 140 κέξ., Φ. Κούκον, βιβλιοκρισία στὸ βιβλίο τοῦ 'Αθαν. Μπούτον, Τὰ νεοελληνικά κύρια δύναματα ἴστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, στὸ περιοδικό «Byzantinische Zeitschrift» 22 (Leipzig 1913) 491-495, καὶ τοῦ Στ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν δύναμάτων (βιβλιοκρισία στὸ παραπάνω βιβλίο τοῦ Μπούτουρα), στή «Λαογραφία» Ε' (1915) 333-360, καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ἔργα ποὺ παραθέτουν καταλόγους μὲ βαφτιστικὰ δύναματα.

κυρίως στὸν 19ο αἰώνα, καὶ γιὰ τὶς περιοχὲς ποὺ προσαρτήθηκαν ἀργότερα στὸ ἑλληνικὸ κράτος, μέχρι τὶς ἀρχὲς καὶ τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰώνα¹.

3) Ἡ ἡλικία γιὰ τὴ δημιουργία τῆς σύνθεσης στοὺς ἄντρες δὲν εἶναι ἴδια γιὰ ὅλους, ἀλλὰ κυμαίνεται ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο. "Οταν τὰ ἀγόρια βρίσκονται στὴν παιδικὴ καὶ στὴν ἐφηβικὴ τους ἡλικία, πολλὲς φορὲς κι ἀργότερα, ὅταν πιὰ ἔχουν ωριμάσει κι ἔχουν ἀποκτήσει παιδιά, δονομάζονται μὲ τὸ βαφτιστικὸ τους ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους: Δημητράκ'ς τ' *Dημουκούλό*, Στέφους τ' *Βιλούγιάνν*' κ.λ. "Οταν ἀρχίζουν νὰ ἀποκτοῦν κάποια ἀνεξαρτησία ἀπέναντι στὴν πατρικὴ ἔξουσία καὶ νὰ δημιουργοῦν προσωπικότητα, ὥστε νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα, τότε ἀρχίζει καὶ ἡ σύνθεση: *Dημουδημητράκ'*, *Βιλούστέφους* κ.λ. "Οπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ἡ ἀρχὴ τῆς σύνθεσης ἔξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες πού, ὅταν δημιουργηθοῦν, δίνουν στὸ ἄτομο τὴ σύνθεση, σὰ δεῖγμα ἀνεξαρτησίας καὶ ώριμότητας. Τέτοιοι παράγοντες εἶναι π.χ. ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν γονιῶν του καὶ τοῦ ἴδιου, ἡ σωματικὴ του διάπλαση, ἡ προσωπικότητα καὶ οἱ ἰκανότητές του, ὁ γάμος καὶ ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν, ἡ δημιουργία χωριστοῦ νοικοκυριοῦ, ὁ θάνατος τῶν γονιῶν, ὁρισμένες ἀλλες πράξεις ποὺ τὸν καθιερώνουν σὰν ἄτομο αὐτοδύναμο στὴν κοινωνία τῶν συγχωριανῶν του κ.λ. "Οπως εἶναι φυσικό, οἱ συνθῆκες αὐτὲς δὲν εἶναι γιὰ ὅλους ἵδιες καὶ δὲ δημιουργοῦνται στὴν ἴδια ἡλικία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης παρουσιάζει ποικιλία στὰ διάφορα ἄτομα. 'Υπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις ποὺ ἡ σύνθεση ἀρχίζει ὅταν ὁ ἄντρας εἶναι σὲ ἀρκετὰ προχωρημένη ἡλικία.

4) Στὰ κορίτσια, μέχρι νὰ παντρευτοῦν, δὲ δημιουργεῖται ἡ σύνθεση. Αὐτά, ὅσο εἶναι ἀνύπαντρα, ἀνήκουν στὸν πατέρα, δπως καὶ τὰ νέα ἀγόρια, καὶ ἔχουν τὸ ὄνομά του. "Ετσι ἔχουμε: ἡ *Πανάγου τ' Δημουνάτθον*, ἡ *Σονφία*

1. Βλ. Τριανταφύλλιδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὄνόματα, σ. 127-148, δπου ὁ συγγρ. παρουσιάζει ἀναλυτικὰ τὸ θέμα τοῦ ἔξαρχαισμοῦ καὶ ἔξελληνισμοῦ, τὸ κατατάσσει σὲ βαθμούς, κάνει μιὰ ἴστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἔξηγει τὰ αἵτια τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου παραλληλίζοντάς το μὲ ἀνάλογα φαινόμενα ἐκλατινισμοῦ ὄνομάτων στὴ Γερμανία, καθαρισμοῦ στὴν Οὐγγαρία κ.λ. Βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Νεοελληνικὴ Γραμματική, σ. 205. Βλ. ἀκόμη Φ. Κούκουλέ, Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία, «'Αθηνῶν' ΝΓ'» (Αθῆναι 1949) 204, δπου χαρακτηριστικὰ γράφει: «Ἐνταῦθα σκόπιμον κρίνω νὰ κάμω τὴν ἔξης παρατήρησιν. Εἰς πολλὰ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα οἱ κλειστοὶ ἡχηροὶ φθόγγοι b, d, g ἀντικαθίστανται, δῆθεν ἔξελληνιζόμενοι, ὑπὸ τῶν ἡχηρῶν διαρκῶν β, γ, δ. 'Ἐν φλ.ο. οὐδέποτε λέγομεν βογιατζής, βακάλης καὶ βάκα, ἐν τούτοις δὲν παραξενεύομεθα ἀκούοντες βακαλόπουλος, βογιατζής καὶ βάκας (=γάστρων). Όμοιως, ἐν φήμης κοιλία ἢ κήλη λέγεται μπούζα, τὸ ἔξελληνις ἐπίθετον ἀκούεται βούζας. Περιφέρεται ἐπ' ἵσης τὸ Δάρβαρης ἀντὶ Ντάρβαρης, ἣτοι ξυλοκόπος, Δούσμανης ἀντὶ Ντούσμανης (τουρκ. düsman=έχθρος) καὶ Δουλιγέρης ἀντὶ Ντουλκέρης=ξυλουργός, τέκτων».

τ^ρ Βιλονγάνη^ρ κ.λ. Μετὰ τὸ γάμο τους περνοῦν στὴ δικαιοδοσία τοῦ ἄντρα τους καὶ παίρνουν τὰ ἀνδρωνυμικά τους, βαφτιστικὰ ἢ οἰκογενειακά, μὲ τὶς ἀνάλογες καταλήξεις, ὅπως Θανάσινα, Κώστινα, Γιάννινα, Στιφανοὺ κ.λ. καὶ *Βιλονγάννινα*, *Δημουθανάσινα*, *Φουτονγάργινα*, *Τδαζονχάστινα*, *Θουμονγάρνινα* κ.λ.

Ωστόσο οὐπάρχουν καὶ ἐδῶ ὁρισμένες ἔξαιρέσεις γυναικῶν ποὺ κρατοῦν εἴτε τὸ βαφτιστικό τους δνομα, ὅπως *Λινίτσον*, *Γλυκισία* κ.λ., εἴτε τὸ σύνθετο πατρωνυμικὸν ἢ ἀνδρωνυμικὸν μὲ β' συνθετικὸν τὸ βαφτιστικό τους, ὅπως *Κωνκουνλατονμάρι*, *Γουτζιλγονχάδσων*, *βουδαϊδονγάρνον*, *Doυβονχάδον* κ.λ.

Οἱ λόγοι ποὺ ἐπέβαλαν κι ἐδῶ τὶς ἔξαιρέσεις εἶναι περίπου ἵδιοι μὲ τοὺς λόγους ποὺ καθιέρωσαν στὰ ἀγόρια τὸ βαφτιστικὸν ἢ οἰκογενειακὸν δνομα τῆς μητέρας τους γιὰ οἰκογενειακό τους δνομα. Γενικά, θὰ μπορούσαμε νὰ συνοψίσουμε τὶς ἔξαιρέσεις αὐτὲς στὶς ἔξῆς κατηγορίες:

α) *Γυναῖκες* ποὺ ἔμειναν ἀνύπαντρες καὶ πού, ὅταν ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα καὶ ἀνεξάρτητα, οἱ συγχωριανοί τους θεωροῦσαν φυσικὸν νὰ τὶς ἀποκαλοῦν μὲ τὸ βαφτιστικό τους δνομα ἢ μὲ τὸ σύνθετο οἰκογενειακό τους ποὺ ἔχει στὸ β' συνθετικὸν τὸ βαφτιστικό τους δνομα. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἔγινε μετὰ ἀπὸ κάποιο σταθμὸν στὴ ζώῃ τους ἢ μετὰ ἀπὸ κάποιο γεγονὸς ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ώριμότητα καὶ χειραφέτησῃ τους, ὅπως ὁ θάνατος τῶν γονιῶν τους, ἡ ἀσκηση κάποιου ἐπαγγέλματος, κάποιο ταξίδι ποὺ γιὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη θεωροῦνταν σπουδαῖο γεγονός κ.λ.

β) *Γυναῖκες* ποὺ χήρεψαν πολὺ νέες ἢ ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο τους, πρὶν προλάβουν νὰ γίνουν γνωστὲς στὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ ἀνδρωνυμικό τους. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπὸ πολὺ νέες ἐκπροσωποῦσαν τὸ σπίτι καὶ τὴν οἰκογένειά τους σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς δραστηριότητες καὶ ἀναπλήρωναν ἔτσι τὴν ἀπουσία τοῦ ἄντρα τους, κράτησαν τὸ βαφτιστικό τους δνομα σὰν ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ ποὺ τὶς ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς ἄλλες γυναῖκες¹.

γ) *Γυναῖκες* μὲ πολὺ δυναμικὸ ἢ δύστροπο χαρακτήρα ποὺ ὑποσκέλισαν τὸν ἄντρα τους καὶ ἔξουδετέρωσαν τὴν προσωπικότητά του.

δ) *Γυναῖκες* ποὺ παντρεύτηκαν μὲ ξένους καὶ δὲν μπῆκαν κι αὐτὲς στὸν κανόνα τῆς σύνθεσης, ὥστε ν' ἀποκτήσουν σύνθετο ἀνδρωνυμικό, ἀφοῦ καὶ οἱ ἄντρες τους ποὺ ἤταν ξένοι, ὅπως εἴδαμε, δὲν ἀπέκτησαν ἐπίσης σύνθετο οἰκογενειακό.

ε) *Γυναῖκες* ποὺ οἱ ἄντρες τους μετὰ τὸ γάμο μπῆκαν σώγαμπροι στὸ πατρικό τους σπίτι καὶ οἱ χωρικοί, ὅπως σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, τοὺς

1. *Βλ. Κακριδῆ*, ὁ.π., σ. 348.

άντιμετώπιζαν μὲ κάποια περιφρόνηση, ἐφόσον τὴν ἔξουσία καὶ τὴ δύναμη στὸ σπίτι ἐξακολουθοῦσε νὰ τὴν ἔχει ὁ πεθερός, ἐνῶ ὁ γαμπρὸς ἔμπαινε κάπως στὸ περιθώριο. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο σ' ὅρισμένα μέρη δημιουργήθηκαν καὶ σύνθετα ἀκόμα μὲ α' συνθετικὸ τὸ ὄνομα τοῦ πεθεροῦ καὶ β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως *Βογκιζόγαμπρος*, *Διονυσόγαμπρος*, *Λιοκόγαμπρος* κ.λ.¹.

Σ' ὅλες τὶς παραπάνω περιπτώσεις ἡ διατήρηση τοῦ βαφτιστικοῦ τους ἦταν μιὰ ἔκφραση ἰδιαιτερότητας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι στὴν Ἰσοπεδωτικὴ τάση τῶν ἀνδρωνυμικῶν ποὺ ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὶς γυναικες κάθε ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ καὶ τὶς ἔξομοίωνε ὅλες στὸν ἴδιο βαθμό. Παρόμοια ἀντίδραση στὴν παντοδυναμία αὐτὴ τῶν ἀνδρωνυμικῶν ἀποτελεῖ καὶ ἡ δημιουργία σ' ὅρισμένες περιπτώσεις γυναικωνυμικῶν, ὅπως Ἐλευθήρα, Μαρθήνης, Φροσυνής, Ὁλγόγιαννης, Μαρθοπέτρος κ.λ., ποὺ δὲν ἔχουν βέβαια τὴν ἔκταση τῶν μητρωνυμικῶν².

5) Ἐξετάζοντας τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ὄνόματα παρατηροῦμε ἐπίσης καὶ τὰ ἔξῆς:

α) Τὰ περισσότερα εἶναι αὐτὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ βαφτιστικὸ ὄνομα ποὺ ἀργότερα ἐξελίχθηκε σὲ οἰκογενειακό³. Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται σ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ἀφοῦ τὸ πιὸ φυσικὸ καὶ εὔκολο γιὰ ἔναν ἄνθρωπο εἶναι νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἐτσι ὁ Θανάσης τοῦ Δήμου, ὁ Γιάννης τοῦ Θώμου, ὁ Θανάσης τοῦ Πέτρου κ.λ. ἔγιναν μὲ τὴ σύνθεση *Δημουθανάς*, *Θουμογάντς*, *Πιτουθανάς* κ.λ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἔγιναν τά: *Κουστανδογάντς*, *Στιγανογάρδς*, *Χρυσονάτσονς*, *Ζαχονλάζονς*, *Φουτονγάρδς*, *Τρανδαφ'λλινγονδής*, *Σιδιλοννάτσονς* κ.λ.

β) Δεύτερα σὲ ἀριθμὸ εἶναι τὰ οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ παρατσούκλι, ἀφοῦ καὶ τὰ παρατσούκλια μποροῦν μὲ μεγάλη εὐκολία νὰ χαρακτηρίσουν ἔναν ἄνθρωπο. Ἐτσι ἔχουμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ αὐτά, ὅπως *Τσιγάρας*, *Τσιγαρονώστας*, *Καρφής*, *Καρφονγάντς*, *Πάτσιος*, *Πατσονθόδουρονς*, *Πίπας*, *Πιπουθανάς*, *Μερτζιάνης*, *Μιρτζανοβασίλτς*, *Καρκάλης*, *Καρκαλονγάντς*, *Σκράπας*, *Σκραπονθύσιλτς* κ.λ.

γ) Τὰ ἐπαγγελματικὰ στὸ α' συνθετικὸ τῶν οἰκογενειακῶν εἶναι πολὺ

1. Βλ. «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 9 (Ἀθῆναι 1963) 123, ὅπου ὁ συλλογέας Παν. Πεφάνης ἀπὸ τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας δίνει τέτοια σύνθετα στὴ συλλογή του μὲ τίτλο «Συλλογὴ τῶν τοπωνύμων τῶν Λαγκαδίων». Βλ. καὶ Σταμούλης, δ.π., σ. 304.

2. Βλ. Κακριδῆς, δ.π., σ. 347-348, καὶ ἐπίσης στὸ «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 78, ὅπου ὁ συλλογέας Θ. Τρουπῆς στὴ συλλογή του «Δημώδες γλωσσικὸ ὄλικὸν ἐπαρχίας Γορτυνίας» παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως τὰ Μαρθοπέτρος, Ὅλγογιαννης κ.λ.

3. Βλ. Τριανταφύλλιδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μαζὶ ὄνόματα, σ. 11-17 καὶ 195-196. Ἐπίσης τοῦ ἴδιου, Νεοελληνικὴ Γραμματική, σ. 204α.

περιορισμένα, ἐφόσον πρόκειται γιὰ ἀγροτικὸ πληθυσμὸ δῆπου τὸ ἐπάγγελμα ἦταν πολὺ σπάνιο.

δ) Πατριδωνυμικὸ ἔχουμε μόνον ἕνα, τὸ Καριώτης> *Καριώντονγάντς*, ἀφοῦ, δῆπος εἴδαμε, οἱ ἄνθρωποι μὲ ξενικὴ καταγωγὴ δὲν ἔμπαιναν στὸν κανόνα τῆς σύνθεσης.

6) Στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ τὸ β' συνθετικό, ποὺ εἶναι πάντα τὸ βαφτιστικό, παρουσιάζει κι ἐδῶ, δῆπος καὶ σ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, μεγάλη ποικιλίᾳ καὶ πολλὲς παραλλαγὲς ποὺ ὀφείλονται σὲ πολλοὺς λόγους, δῆπος σὲ συγκοπές, ἀφαιρέσεις ἀρχικῶν συλλαβῶν, ὑποκορισμό, ἀρθρωτικὲς δυσκολίες μικρῶν παιδιῶν κ.λ. Ἔτσι ἔχουμε: Δημήτρης-Αημητράκ'ς, Μῆτρος, Μῆτρονς, Μίκας κ.λ., Νικόλας-Νικονλάκ'ς, Ν'κόλας, Νίκονς, Κονλός, Νικονλής κ.λ.

7) Τέλος, στὴ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς σταθερὰ χαρακτηριστικά:

α) Ἐχουμε πάντα, ἀνάμεσα στὰ δυὸ συνθετικά, τὸ συνθετικὸ φωνῆν ο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατάληξη τοῦ α' συνθετικοῦ, δῆπος *Τσανάκας*> *Τσανακονβασίλτς*, *Τσανδαφ'λλής*> *Τσανδαφ'λλονγονδής*, *Τζιτζιλής*> *Τζιτζιλονγάντς*, *Θωμονγάντς*> *Θουμονγάντς*, *Βαϊνᾶς*> *Βαϊνονκονλός*, *Σιδέρης*> *Σιδιρονάτρονς*, *Καργάτ'*s> *Καργάντονβασίλτς* κ.λ.

β) Ὁ τονισμὸς τοῦ β' συνθετικοῦ, τοῦ βαφτιστικοῦ δηλ., καὶ μετὰ τὴ σύνθεση διατηρεῖται πάντα ἀμετάβλητος, δῆπος *Δημονδημητράκ'ς*, *Τσαρονκώστας*, *Τσανακονβασίλτς* κ.λ.

γ) Ἡ κατάληξη τοῦ β' συνθετικοῦ καὶ μετὰ τὴ σύνθεση διατηρεῖται ἐπίσης ἀμετάβλητη, δῆπος *Γιάννης*> *Βιλονγάντς*, *Νικονλής*> *Παπαδοννικονλής*, *Στέφους*>*Θουμονστέφους* κ.λ.

β) Εἰδικὲς παρατηρήσεις

Τὰ ὄνόματα ἐδῶ, βαφτιστικὰ καὶ οἰκογενειακά, ἀκολουθοῦν τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῶν βόρειων ἴδιωμάτων, δῆπος καὶ τὰ προσηγορικά, μὲ τὰ γνωστὰ σ' αὐτὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ γνωρίσματα σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ τροπὴ τῶν ἄτονων ο(ω) καὶ ε(αι) σὲ οὐ καὶ i ἀντίστοιχα, δῆπος: *Τσιανακοβασίλης*> *Τσανακονβασίλτς*, *Νάτσιος*> *Νάτσονς*, *Στέφος*> *Στέφους*, *Νεστορής*> *Νιστονρής*, *Στεφανής*> *Στιφανής*, *Μπέζας*>*βιζονμητρονς* κ.λ.

2) Ἡ ἀποβολὴ τῶν ἄτονων ου καὶ i στὴ μέση καὶ στὸ τέλος τῆς λέξης, δῆπος: *Δημητράκης*>*Λημητράκ'ς*, τοῦ *Δημητράκη*>*Δημητράκ'*, τοῦ *Βασίλη*>*Βασίλ'*, *Γραμματικομῆτρος*> *Γραμματ'κονμῆτρονς*, *Καροζογιάννης*>*Καρονζονγάντς*> *Καρ'ζονγάντς*, *Τσιανδαφυλλονγονδής*>*Τσανδαφ'λλονγονδής*, *Τολικομῆτροις*> *Τουλικονμῆτρονς*> *Τουλ'κονμῆτρονς* κ.λ.

3) Ἡ οὐράνωση δὲ τῶν συμφώνων στὸ τέλος τῆς λέξης μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἄτονου ι, ὅπως τ' Ἀημητράκ², τ' Τσανακούβασίλ³, τ' Σιδέρο⁴, τ' Πιτρούθαράδ⁵, τ' Στιφανούγχρο⁶ Στιφανούγχρο⁶, τ' Θουμονγάνν⁷, τ' Καρχώτ⁸ κ.λ. Τὸ φαινόμενον αὐτὸν εἶναι καθολικὸν στὸ ἰδίωμα τῶν χωριῶν αὐτῶν, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προστηγορικὰ δνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως: τοὺς κριάδ⁹, τοὺς κονιλονκί¹⁰, ἡ νύφ¹¹, τοὺς ρόρ¹², τοὺς γονίδ¹³, τοὺς ἀμβέλ¹⁴, τοὺς κονρίτσ¹⁵, τοὺς ἀδέτ¹⁶, δίν¹⁷, νὰ βάλ¹⁸, βοάζ¹⁹, νὰ πάρ²⁰, νὰ κόψ²¹, νὰ δώσ²², σκάβ²³, δῆλαλέγ²⁴, πέφτ²⁵, βάφ²⁶, πρέπ²⁷, πλέκ²⁸, ἔχ²⁹, κ.λ.

4) Ἡ ἀνάπτυξη, μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἄτονου ι, ἐνὸς τὰ συμπλέγματα λσ καὶ νσ, ὅπως Βασίλης³⁰ Βασίλ³¹, Καρκάλτς, Ἀντώνης³² Ἀντών³³, Ἀντώντς, Γάντς κ.λ. Τὸ φαινόμενον αὐτό, γνωστὸν σὲ πολλὰ βόρεια ἰδιώματα, εἶναι ἐπίσης καθολικὸν στὰ χωριὰ αὐτά, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προστηγορικὰ δνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως ἀλυσίδα³⁴ ἀλ³⁵σίδα³⁶ ἀλτσίδα, γλυκάνισος³⁷ γλυκάν³⁸σονς γλυκάντσονς, νὰ βάλεις³⁹ βάλτς, κάνεις⁴⁰ κάντς κ.λ.¹.

5) Ἡ τροπὴ τῶν καταλήξεων -ίσης -άσης, -έσης καὶ -όσης σὲ -ίς, -άς -έις καὶ -όις ἀντίστοιχα, ὅπως Χαρίσης⁴¹ Χαρούς, Θανάσης⁴² Θανάις, Κοροβέσης⁴³ Κονρούβείς, Θεοδόσης⁴⁴ Θιουδόίς κ.λ. Τὸ φαινόμενον αὐτό, γνωστὸν καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῶν βόρειων ἰδιωμάτων, ἔχει καὶ στὰ χωριὰ ποὺ ἔξετάζουμε καθολικὸν χαρακτήρα, παρατηρεῖται δηλ., ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δνόματα, στὰ ρήματα καὶ ἀκόμα καὶ στὰ ἀριθμητικὰ ποὺ ἔχουν τὶς ἵδιες καταλήξεις, ὅπως νὰ μάσεις⁴⁵ μάις, νὰ χύσεις⁴⁶ χύις, νὰ πέσεις⁴⁷ πέις, σηκώσεις⁴⁸ σηκώις, δχτακόσιες⁴⁹ οὐχτακόσιες⁵⁰ οὐχτακόσις κ.λ.².

6) Ἀποβολὴ τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήντα στὸ οἰκογενειακὸ δνομα Βαγενᾶς⁵¹ Βαΐνᾶς καὶ ἵσως καὶ στὰ οἰκογενειακὰ Λάιος καὶ Κράιος, ἢν βέβαια ἡ ἀρχικὴ τους προέλευση εἶναι Λάγιος⁵² καὶ Κράγιος⁵³. Τὸ φαινόμενον τῆς

1. Βλ. Μποντάνα, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ, σ. 17. Ἐπίσης γιὰ τὸ σύμπλεγμα ν^οσ^ηντσ βλ. Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαίικης γλώσσας, Ἀθῆνα 1907, σ. 108.

2. Βλ. Απαραδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀθῆναι 1926, σ. 25-26. Βλ. ἐπίσης Μποντάνα, δ.π., σ. 20-21, 'Αχ. Τζαρτζάνον, Περὶ τῶν ὄριων τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ, «'Αθηνᾶ' KE' (Αθῆναι 1913) 73, Α. Μαλιγκούτη - Drachman, Τύποι φωνολογικῶν νόμων καὶ βόρεια ἰδιώματα, «'Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου», Θεσσαλονίκη 1976, σ. 38-40, καὶ B. Newto n, The generative interpretation of dialect. A studie of Modern Greek Phonology, Cambridge 1972, σ. 87.

3. Γιὰ τὸ Λάιος βλ. Τριανταφύλλιδη, Τὰ οἰκογενειακά μας δνόματα, σ. 55 καὶ 147.

4. Γιὰ τὸ Κράιος δὲν ξέρουμε τὴν ἀρχικὴν του προέλευσην, ἀλλὰ πιθανὸν ἡ ἀποκατάσταση του δνόματος στὸ γραπτὸ λόγο σὲ Κραγιόπουλος νὰ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχικὴν του μορφὴν.

ἀποβολῆς τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήνεντα εἶναι ἐπίσης γνωστὸ σ' ὅλο τὸν ἔλληνικὸ χῶροι.

7) Ἀποσιώπηση τοῦ ου στὴν καταχρηστικὴ δίφθογγο ρου ποὺ παρατηρεῖται στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τὰ δονόματα Λάιος καὶ Κράιος, ἀν βέβαια αὐτὴ ἡταν ἀρχικὰ ἡ κατάληξη τῶν δονομάτων αὐτῶν. Ἐχουμε δηλ. *Λαιονάτθονς* Λαιϊνάτθονς, *Λαιϊνικονλής*, *Κραιονγονδής* Κραιϊονδής, *Κραιϊαλέξ*² κ.λ. Ἡ ἀποσιώπηση αὐτή, κατὰ τὴν ἀποψη ὁρισμένων ἐρευνητῶν, ὀφείλεται σὲ προχωρητικὴ ἀφομοίωση τοῦ ου ἀπὸ τὸ προηγούμενο ι καὶ συναίρεση τῶν δύο ι, δηλ. *Λαιοντικονλής* Λαιϊνικονλής, *Λαιϊνικονλής*, σύμφωνα μὲ τὶς μέχρι τώρα ἀπόψεις τῶν εἰδικῶν γιὰ τὸ φαινόμενο ποὺ εἶναι ἐπίσης γνωστὸ καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς καὶ παρατηρεῖται καὶ σὲ προσηγορικὰ δονόματα, ὅπως *παλιοκκλήσι* παλιονκκλήσι, *παλιυκκλήσι* παλικκλήσι, *παλικκλήδ*³, *παλιπάπτσον*, ἀγριγούρ⁴νον, *μιχώρ*² κ.λ.

γ) Γενικότερη ἀποψη τοῦ ἴδιου φαινομένου στὸν ἔλληνικὸ χῶρο

Μετὰ τὴν παρουσίαση καὶ ἐξέταση τοῦ φαινομένου τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν δονομάτων στὰ δυὸ χωριὰ ποὺ ἀναφέραμε, κρίνουμε σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε ἐπίσης τὸ ἴδιο φαινόμενο καὶ γενικότερα στὸν ἔλληνικὸ χῶρο, γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ δῆμο τὸ δυνατὸ πιὸ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα του στὴν κοινὴ καὶ στὰ ἴδιώματα. Μὲ τὴν ἐξέταση αὐτὴ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποὺ παρατηρεῖται στὰ δυὸ μακεδονικὰ χωριά, θὰ ἐνταχθεῖ στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν δονομάτων ποὺ ἀπλώνονται σ' ὅλο τὸν ἔλληνικὸ χῶρο καὶ θὰ πάρει τὶς σωστές του διαστάσεις σ' αὐτόν. Ἡ ἐξέταση αὐτὴ θὰ δείξει ἀκόμα τὰ διάφορα προβλήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ θὰ βοηθήσει στὰ ἑξῆς σημεῖα:

α) Νὰ ἐντοπίσουμε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν κοινὴ καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς γεωγραφικὲς περιοχές, δηλ. τὰ ἴδιώματα, στὶς δόποις παρατηρεῖται.

β) Νὰ κατατάξουμε τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ ὅμιλοις, ἀνάλογα μὲ τὴ σειρά, τὴ μορφὴ καὶ τὴ σημασία τῶν συνθετικῶν τους.

γ) Νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἔκταση καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐρευνας ποὺ πραγματοποίησαν μέχρι τώρα διάφοροι ἐρευνητὲς σχετικὰ μὲ τὸ φαινόμενο

1. Βλ. Παπαδόπούλος, δ.π., σ.32, ἐπίσης Μπούντανα, δ.π., σ. 26-28, Φιλήντα, δ.π., σ. 84, καὶ τοῦ Ιδιού, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἔλληνική, Α', Αθῆναι 1924, σ. 10-14.

2. Βλ. Ν. Ανδριώτη, Τὸ ἴδιωμα Λιβυσιοῦ τῆς Λυκίας, Αθῆναι 1961, σ. 34-36. Ἐπίσης Μπούντανα, δ.π., σ. 12, Α. Θαβώρη, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ἴ» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἴδιωμάτων, «Ἐλληνικά» 16 (Θεσσαλονίκη 1958) 200-202, καὶ Φιλήντα, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία, Α', σ. 153-155.

τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων στὴν κοινὴ καὶ τὰ ἰδιώματα.

δ) Νὰ συσχετίσουμε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης ποὺ παρατηρεῖται στὰ δικά μας χωριά μὲ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα τῆς σύνθεσης ἄλλων γεωγραφικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς ὅμοιότητες καὶ διαφορές του ἀπ' αὐτά.

ε) Νὰ κάνουμε μιὰ χρονικὴ ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν γιὰ νὰ τοποθετήσουμε τὸ φαινόμενο κατὰ ὅμιδες στὶς χρονικὲς περιόδους ποὺ παρατηρεῖται, καὶ

στ.) Νὰ παρουσιάσουμε τὶς ἀπόψεις ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ μέχρι τώρα γιὰ τὴν προέλευση τοῦ φαινομένου σχετικὰ μὲ τὶς δυὸ βασικὲς ὅμιδες τῶν συνθέτων.

Ἡ πρώτη διαπίστωση ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινὴ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ μεγάλη ἔκταση, ὅπως Μαυρογιῶργος, Γεροθανάσης, Μαυρονικόλας, Νικολογιάννης, Πετροθανάσης, Χριστοβασίλης κ.λ. Πολλὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ἔγιναν γνωστὰ στὸ πανελλήνιο καὶ πέρασαν στὴν ιστορία, ἐπειδὴ οἱ κάτοχοι τους, ἄνθρωποι μὲ ἀναγνωρισμένη ἀξία καὶ προσωπικότητα, ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο στὸν ἐπιστημονικό, κοινωνικό, πολιτικὸ κ.λ. τομέα. Εἶναι σ' ὅλους γνωστὰ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τοῦ Βλαχογιάννη, Μακρυγιάννη, Δεληγιώργη, Καραβαγγέλη, Χριστομάνου, Μαυρομιχάλη κ.λ.

Οπως φαίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἐξέταση, τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ διακρίνονται γενικὰ σὲ δυὸ μεγάλες ὅμιδες: 1) Στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τὸ πατρωνυμικὸ καὶ στὸ β' τὸ βαφτιστικὸ τους, ὅπως Καλφαγιάννης, Καραλάζος, Κοντογιάννης, Πολιτομιχάλης, Γερογιάννης, Μπαρμπαλιάς, Γιαννακογιῶργος κ.λ., καὶ 2) στὰ οἰκογενειακὰ μὲ τὴν ἀντίθετη σύνθεση, ποὺ προτάσσουν δηλ. τὸ βαφτιστικὸ καὶ ἔχουν τὸ πατρωνυμικό τους στὸ β' συνθετικό, ὅπως Σπυρομίλιος, Γιαννηκώστας, Παλιγγίνης, Μητσοκούμπούρας, Μιχελιούδόπαπας κ.λ.

Στὴν πρώτη ὅμιδα τὸ α' συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι βαφτιστικὸ ὄνομα, ἐπίθετο, παρατσούκλι, πρόθημα, οὐσιαστικὸ ποὺ νὰ δηλώνει καταγωγή, ἐπάγγελμα κ.λ.¹. Στὴ δεύτερη ὅμιδα τὸ β' συνθετικό, τὸ πατρωνυμικὸ δηλ., μπορεῖ κυρίως νὰ εἶναι ὄνομα βαφτιστικό, ἐπαγγελματικό, παρατσούκλι καὶ οὐσιαστικὸ ποὺ νὰ σημαίνει βαθμὸ συγγενείας καὶ ἀξίωμα².

Στὶς δυὸ αὐτὲς βασικὲς κατηγορίες συνθέτων μποροῦμε νὰ προσθέσου-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 195.

2. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὄλικὸ ποὺ εἴχαμε στὴ διάθεσή μας ἀπὸ τὴν κοινὴ καὶ τὰ ἰδιώματα ὅπως Γιαννησάβας, Σηφοδασκαλάκης, Μητσοκούμπούρας, Βασιλόγαμιπρος, Γεωργαφέντης, Πετρόγγονας κ.λ.

με ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη μικρότερη: τὰ οἰκογενειακὰ ποὺ προῆλθαν ἀπὸ παράθεση δυὸς ἡ καὶ τριῶν ἀκόμα βαφτιστικῶν δνομάτων, ὅπως Σπυράγγελος, Σιμοσπυράγγελος, Παυλογιάννης κ.λ., φαινόμενο ποὺ συνηθίζεται στὴν Κεφαλλονιά¹ καὶ στὴ Σύρο², ὅπως ξέρουμε ἀπὸ τὴν ὧς τώρα γνωστὴ βιβλιογραφία.

Παρόμοια σύνθετα, ὅπως Marcantonio, Colangelo, Pietrocola, Colasanti, Bellantoni κ.λ., ἔχουν καὶ οἱ Ἰταλοί³, καὶ θὰ μποροῦσε ἵσως νὰ δεχθεῖ κανεὶς Ἰταλικὴ ἐπίδραση στὰ νησιὰ ὅπου συνηθίζονται τὰ διπλά βαφτιστικά, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ φαίνεται πιθανό, ἐπειδὴ στὰ νησιὰ αὐτὰ ἡ συνήθεια τῶν διπλῶν καὶ τριπλῶν ἀκόμη βαφτιστικῶν καὶ οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν συνθέτων στὸν προφορικὸ λόγο προέρχεται ἀπὸ μιὰ τάση νὰ συμβιβαστοῦν τὰ ἐκκλησιαστικὰ δνόματα μὲ τὰ ἀρχαϊκά, ἡ διάθεση νὰ ἴκανοποιηθοῦν οἱ ἐπιθυμίες διάφορων συγγενῶν, φίλων, κουμπάρων κ.λ.⁴.

Σήμερα στὴν κοινή, σὲ πολλὲς περιπτώσεις σύνθετων οἰκογενειακῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ σύνθεση πατρωνυμικοῦ καὶ βαφτιστικοῦ, ὅπως Ρουσόδημος, Δημογιάννης κ.λ., ἡ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅπως Κολιαλέξης, Κωσταλάμπρος κ.λ., ἡ ἀκόμα στὴν περίπτωση ποὺ προέρχονται ἀπὸ παράθεση δυὸς βαφτιστικῶν, ὅπως Κιτσαντώνης, Δημητρογιάννης κ.λ., εἶναι δύσκολο νὰ καθορίσουμε τὴν προέλευσή τους⁵. Ἀντίθετα, σ' ἄλλα παρόμοια σύνθετα ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι εὔκολη, ἐπειδὴ τὰ οἰκογενειακὰ ταυτίστηκαν μὲ πρόσωπα ἴστορικὰ ἡ γνωστὰ στὸ στενό τους περιβάλλον, γιὰ τὰ ὅποια ξέρουμε τὴν προέλευση, τὸν τόπο καταγωγῆς, τὴ χρονικὴ περίοδο στὴν δοπία ἔζησαν κ.λ., ὅπως Σπυρομίλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου, Δημογιάννης, ὁ Γιάννης τοῦ Δήμου κ.λ. Βέβαια, ἡ σύγχυση αὐτὴ παρατηρεῖται μόνο στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ καὶ τὰ δυὸ συνθετικά τους εἶναι βαφτιστικά, ἀπ' τὰ ὅποια τὸ ἔνα ἔχει θέση οἰκογενειακοῦ. Στὰ ὑπόλοιπα ἡ διάκριση εἶναι

1. Βλ. Π. Λωρεντζάτον, Κεφαλλήνων βαπτιστικὰ δνόματα διπλᾶ, «Λαογραφία» Β' ('Αθῆναι 1910) 298-304, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει πολλὰ σύνθετα βαφτιστικά, ὀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ἔγιναν οἰκογενειακά, ὅπως Γιαννησάββας, Πετρογιάννης Μαρκαντώνης κτλ.

2. Βλ. Σ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν δνομάτων «Λαογραφία» Ε' ('Αθῆναι 1915) 346, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὸ ἔθιμο τῶν διπλῶν βαφτιστικῶν ἀπὸ τὴ Σύρο.

3. Βλ. Γ. Σταμνόπουλον, Βόλτες δνοματολογικές, σειρὰ Α', 'Αθήνα 1929, σ. 312, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει σύνθετα οἰκογενειακὰ Ἰταλικά, χωρὶς ὅμως νὰ ξέρει ἀν σχηματίστηκαν ὅπως τὰ παρόμοια ἑλληνικά, ἀπὸ παράθεση δηλ. τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ βαφτιστικοῦ, κι ἂν ἔχουν τὴν ἴδια σημασία ἡ εἶναι ἀπλῶς διπλὰ βαφτιστικά τοῦ ἴδιου προσώπου, ὅπως Marcantonio κ.λ.

4. Βλ. Κυριακίδη, δ.π., σ. 346, καὶ Λωρεντζάτον, δ.π., σ. 300-301.

5. Βλ. Σταμνόπουλον, Βόλτες δνοματολογικές, σ. 311-312.

εϋκολη. "Οπως φαίνεται, τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας, αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικό τους βαφτιστικὸ δνομα, εἶναι πολυπληθέστερα, ἐνῶ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας εἶναι πιὸ περιορισμένα¹.

Πληροφορίες γιὰ σύνθετα οἰκογενειακά, καθὼς καὶ προσπάθειες γιὰ κατάταξη καὶ ἑρμηνεία τους συναντοῦμε σὲ ἀρκετοὺς συγγραφεῖς σποραδικὰ ἢ καὶ πιὸ συστηματικά, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ ἔξαντλεῖται τὸ θέμα, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει μιὰ συστηματικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη συλλογὴ τῶν οἰκογενειακῶν ὄνομάτων ἀπ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο ποὺ νὰ δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ πληρέστερη ἔρευνα². "Ετσι ἀναγκαστικὰ οἱ πληροφορίες ἀφοροῦν ὄρισμένες μόνο περιοχές, ὅπως δίνονται ἀπὸ διάφορους συλλογεῖς ίδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, ἢ ἀντίθετα δίνονται γενικὰ γιὰ τὴν κοινή, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ἡ γεωγραφική τους προέλευση καὶ ἡ ἀρχὴ τους.

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς καὶ οἱ σχετικὲς ἀναφορές, περισσότερο ἢ λιγότερο συστηματικές, βρίσκονται σὲ γραμματικές, σὲ συλλογὲς ίδιωματικοῦ ὑλικοῦ διάφορων συλλογέων, πού, μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο ὑλικό, παραθέτουν καὶ καταλόγους βαφτιστικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ὄνομάτων, σὲ εἰδικὲς μελέτες δημοσιευμένες σὲ περιοδικά, σὲ βιβλιοκρισίες, καὶ ἀκόμα σὲ γενικότερα ἔργα μὲ γλωσσικὸ περιεχόμενο. "Ολα αὐτὰ τὰ ἔργα μποροῦμε νὰ τὰ κατατάξουμε γενικὰ σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες: α) σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὴν κοινή, χωρὶς νὰ καθορίζουν τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τῶν οἰκογενειακῶν, καὶ β) σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται σὲ συγκεκριμένες γεωγραφικὲς περιοχές τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ ποὺ ἡ παρουσία ἔκει τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν ὄνομάτων ἀποτελεῖ φαινόμενο καθολικὸ ἢ ἀρκετὰ συνηθισμένο. Ἡ δεύτερη αὐτὴ κατηγορία τῶν ἔργων, ποὺ εἶναι καὶ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα, ἐπειδὴ ἀφοροῦν τὰ ἑλληνικὰ ίδιώματα, δὲν εἶναι δυστυχῶς πλήρης, ἐφόσον δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἀκόμα ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῶν ίδιωμάτων. "Ετσι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ περιοριστοῦμε στὸ ὑλικὸ ποὺ ἔχει δημοσιευτεῖ μέχρι τώρα καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς περιοχές ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν ὄνομάτων.

Στὴν πρώτη κατηγορία τῶν ἔργων ποὺ ἀναφέραμε πρέπει νὰ ἐντάξουμε μιὰ ἀρκετὰ συστηματικὴ ἀλλὰ σύντομη παράθεση σύνθετων οἰκογενειακῶν

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὄνόματα, σ. 105 § 119, καὶ στὸ ίδιο σ. 184, *148, ὅπου προσθέτει καὶ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας Μητροπάνος καὶ Μητσοπούνης.

2. Βλ. Ι. Α. Θωμόπουλος, Τὰ νεοελληνικὰ ἐπώνυμα, «Νέα 'Εστία» ΠΓ' (1968) 611, ὅπου ὁ συγγραφέας σὲ μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα τῆς ἑλλειψῆς μιᾶς συστηματικῆς καὶ πλήρους συλλογῆς οἰκογενειακῶν ὄνομάτων ἀπ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο καὶ εὑχεται τὴν "Ιδρυση ἐνὸς αὐτοτελοῦς ὄνοματολογικοῦ Ἀρχείου μὲ σκοπὸ νὰ ἀναλάβει τὴ συστηματικὴ καὶ ἔξαντλητικὴ συλλογὴ τοῦ ὄνοματολογικοῦ μας θησαυροῦ.

ποὺ παρουσιάζει δὲ Μ. Τριανταφυλλίδης στὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ του, ὅπου τὰ κατατάσσει γενικὰ σὲ δυὸ κατηγορίες: α) στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο, ὥπως Βλαχογιάννης, Γερογιάννης, Παπαηλιάκης, Μπαρμπαλιάς κ.λ., καὶ β) στὰ οἰκογενειακὰ ποὺ εἶναι σύνθετα ἀπὸ δυὸ βαφτιστικά. Γιὰ τὰ δεύτερα λέει ὅτι γεννήθηκαν μὲ δυὸ τρόπους: 1) ἀπὸ τὸ δονομα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ πατέρα, ὥπως Σπυρομίλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου κ.λ., καὶ 2) ἀπὸ διπλὸν βαφτιστικὸ ποὺ συνηθίζονται σὲ μερικὰ μέρη, ὥπως Σπυράγγελος κ.λ. Προσθέτει ἐπίσης ὁ Τριανταφυλλίδης ὅτι ὑπάρχουν καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ τὸ α' συνθετικό τους εἶναι ἐπαγγελματικὸ ἢ ἑθνικὸ καὶ τὸ β' βαφτιστικό, ὥπως Πολιτομιχάλης κ.λ.¹.

Πιὸ δὲοκληρωμένο παρουσιάζεται τὸ θέμα στὸ βιβλίο τοῦ ἴδιου συγγραφέα «Τὰ οἰκογενειακά μας δονόματα» ποὺ ἔξεδωσε τὸ Ἱδρυμα Τριανταφυλλίδη μὲ βάση παλιὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ τοῦ γνωστοῦ γλωσσολόγου. Ἐκεῖ, σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο, ὁ συγγραφέας ἔξετάζει πιὸ ἀναλυτικὰ τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ καὶ παραθέτει ἀρκετὸ ὑλικὸ ἀπὸ σύνθετα κυρίως οἰκογενειακὰ τῆς πρώτης ὁμάδας, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικό τους, ἐνῶ στὸ α' συνθετικὸ ἔχουν διάφορα ἄλλα γλωσσικὰ στοιχεῖα². Ὁ Τριανταφυλλίδης παραθέτει ἐπίσης καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ μὲ α' συνθετικὸ ποὺ δὲ συνηθίζεται στὴν κοινὴ ὀλλὰ στὰ ἰδιώματα, ὥπως Ἀσπρογέρακας, Γυψτομῆτρος, Ζαβομῆτρος, Κουφογιᾶργος, Μαραγιάννης, Τσιρονίκος κ.λ.³. Ἐπίσης παραθέτει κι ἄλλο εἶδος σύνθετα ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ κοινὸ δονομα ἀντὶ γιὰ βαφτιστικό, ὥπως Καραμαούνας, Καραπιέρης, Μαυροκορδάτος, Στραβοσκιάδης, Χατζηκάλφας κ.λ.⁴, καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα ποὺ παρουσιάζονται στὰ λοικότερα οἰκογενειακὰ δονόματα καὶ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ λέξεις ποὺ φανερώνουν συγγένεια, ὥπως Κωσταντόγαμπρος, Παπαδόγγονας, Πετρογγονός κ.λ.⁵. Τέλος, ὁναφέρει μὲ συντομία καὶ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικό τους, ὥπως Μητροπάνος, Μητσομπούνης, Ἀγαστασογιαννόπουλος, Μιχαλαρόγιαννος κ.λ., καθὼς καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ Γιάννης στὸ α' συνθετικό, ὥπως Γιαννησάβας κ.λ.⁶.

1. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 205 § 463.

2. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας δονόματα, σ. 105-108, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195, ὅπου κατατάσσει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ ἔξι βασικὲς κατηγορίες μὲ βάση τὸ α' συνθετικό τους.

3. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 105.

4. Βλ. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 107.

5. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 107. Γιὰ τὴν κατάληξη -όγγονος στὴ Μάνη βλ. Δικ. Βαγιακάκου, Δομέστικος-Δομέστικισσα, Δεμέστιχος-Δεμέστιχόγγονας, «Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου», ἔτος Ε' (1955) 100-101.

6. Βλ. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 105, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195.

”Αλλος ἔρευνητής ποὺ παραθέτει ἀρκετὸν ὑλικὸν μὲ σύνθετα οἰκογενειακά, κυρίως ἀπὸ τὴν κοινήν, εἶναι δὲ Γ. Σταμνόπουλος, ποὺ στὸ βιβλίο του «Βόλτες ὀνοματολογικές» ἀφιερώνει εἰδικὸν κεφάλαιο σ' αὐτὰ καὶ κάνει προσπάθεια νὰ τὰ ταξινομήσει μὲ βάση τὸ α' ἢ τὸ β' συνθετικό τους¹. Βασικὰ τὰ κατατάσσει κι αὐτὸς σὲ δυὸ δύμαδες: στὰ πρῶτα ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικό τους στὸ β' συνθετικό, ὅπως Μυλωνογιάννης, Παπαδογιάννης κ.λ., καὶ στὰ δεύτερα ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικό τους, ὅπως Ραζηκότσικας, Χριστοβασίλης, Γιαννικώστας κ.λ.. Ο Σταμνόπουλος παρατηρεῖ ἀκόμα ὅτι σὲ πολλές περιπτώσεις δὲν εἶναι εὔκολο νὰ γίνει ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὰ δυὸ εἴδη, ὅπως Δημογιάννης, Βασιλογεώργης, Κιτσαντώνης, Φωτοδῆμος κ.λ., ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν μαρτυρίες γιὰ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐρμηνεία τοῦ κάθε ὀνόματος, καὶ γι' αὐτὸν τὰ παρουσιάζει δόλα μαζὶ χωρίς διάκριση, ἐκτὸς ἀπὸ δρισμένες περιπτώσεις ποὺ εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευση τῶν ὀνομάτων. Κάνει ἀκόμα προσπάθεια νὰ διαχωρίσει τὶς δυὸ δύμαδες τῶν συνθέτων διατυπώνοντας τὴν ἄποψη ὅτι αὐτὴ ἡ διάκριση δὲν εἶναι εὔκολο νὰ γίνει στὰ σύνθετα ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν καὶ στὰ δυὸ συνθετικὰ βαφτιστικὰ καὶ ἔχουν ἐπιπλέον τὰ ἔξῆς τρία χαρακτηριστικά: α) τὸ α' συνθετικό τους εἶναι ὄνομα πρὶν ἀπὸ τὴν σύνθεση σὲ -ος, β) τὸ β' συνθετικὸ εἶναι βαφτιστικὸ μόνο καὶ γ) δὲν ἀνεβάζουν τὸν τόνο μετὰ τὴν σύνθεση. ”Ετσι π.χ. ὁ Δημογιάννης μπορεῖ νὰ εἶναι δὲ Γῆμος τοῦ Γιάννη ἢ δὲ Γιάννης τοῦ Δήμου, ἐνῷ δὲ Φινόγιαννης εἶναι διπωσδήποτε δὲ Γιάννης τοῦ Φίνου ἢ Φίνος². Στὴ συνέχεια δίνει ὀρκετὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ μὲ τὰ βαφτιστικὰ Γιάννης, Γεώργης, Ἀντώνης, Νικόλας κ.λ. στὸ β' συνθετικὸ καὶ ἄλλα μὲ τὸ Νικόλας στὸ α' συνθετικό. Στὸ τέλος παραθέτει καὶ ἀρκετὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ παρατσούκλια, ὅπως Γουρλομάτης, Τεσσερομάτης, Στραβοκέφαλος, Μαυρογέλαστος κτλ.³.

Τὸ ἔργο τῶν παραπάνω σιγγραφέων καὶ περισσότερο τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη ὡποτελεῖ βασικὴ πηγὴ γιὰ τὴν γνώση τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν τῆς κοινῆς, κυρίως γιὰ τὴν παράθεση τοῦ ὑλικοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ γιὰ τὴν προσπάθεια ταξινόμησης καὶ ἐρμηνείας του. Βέβαια τὸ ὑλικὸ δὲν ἔξαντλεῖται καὶ προπάντων δὲν καθορίζονται οἱ περιοχὲς ἀπὸ τὶς δύο προέρ-

1. Βλ. Σταμνόπουλος, Βόλτες ὀνοματολογικές, σ. 302-318, δ ὅποιος σὲ μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ ποὺ προτάσσει στὰ σύνθετα οἰκογενειακά, τοῦ δευτέρου κεφαλαίου, χαρακτηρίζει ὡς σύνθετα τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, «ὅπου ἢ τὸ α' συνθετικὸ δρίζει τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν οἰκογένεια κείνου ποὺ ὀνομάζεται στὸ δεύτερο, δηλ. εἶναι προσδιορισμὸς τὸ πρῶτο τοῦ δευτέρου, ἢ εἶναι γινομένα ἀπὸ παραθετικὴ ἐνωση βαφτ. καὶ τοῦ ὀνομάτου τοῦ πατέρα ἢ τοῦ οἰκογενειακοῦ».

2. Βλ. Σταμνόπουλος, δ.π., σ. 311-312.

3. Σταμνόπουλος, δ.π., σ. 318-319.

χονται τὰ δόνόματα, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ δλοκληρωμένη εἰκόνα ἀπὸ τὰ ἴδιώματα, ἀπ' ὅπου εἶναι τὸ πιὸ πιθανὸν νὰ μπῆκαν τὰ δόνόματα αὐτὰ καὶ στὴν κοινή¹. Ἀντίθετα, οἱ πληροφορίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχές μᾶς βοηθοῦν στὴν ἔρευνα τῶν ἴδιωμάτων, ποὺ μέρος τους ἀποτελοῦν καὶ τὰ δόνόματα, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν πληρέστερη γνώση τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν.

Σ' αἰτήν ἀκριβῶς τὴν δεύτερη κατηγορία τῶν ἔργων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἀναφέρονται σὲ σύνθετα ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχές, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρουμε, μαζὶ μὲ τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τοῦ δόνόματος, καὶ τὴν διάδοσην τῶν συνθέτων, ὅπου ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι δυνατὴ ἀπὸ πληροφορίες συλλογέων καὶ ἔρευνητῶν, ἀπὸ τὴ μορφὴ τῶν συνθέτων κ.λ., ὥστε νὰ ξέρουμε καὶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν κάθε περιοχή.

Ἐτσι, γιὰ τὴν πρώτη διάδοση τῶν συνθέτων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικό τους καὶ ποὺ εἶναι, δπως εἴπαμε, τὰ πολυπληθέστερα, ἔχουμε μιὰ μαρτυρία τοῦ Γ. Χατζιδάκη ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ λέει δτὶ τὸ φαινόμενο συνηθίζεται ἐκεῖ καὶ ἀναφέρει γιὰ παράδειγμα τὰ σύνθετα Περιστερογέώργης καὶ Φοβομιχάλης². Τὴ διαπίστωση αὐτὴ τοῦ Χατζιδάκη ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Σταμνόπουλος, ποὺ μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης δτὶ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης παρατηρεῖται στὴν Κρήτη. Τὸ ὑλικό του τὸ ἀντεῖ ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη καὶ παραθέτει ἀπ' αὐτὸ ἀρκετὰ παραδείγματα τῆς πρώτης διάδοσης, δπως Δασκαλογιάννης, Μπουνατογιάννης, Μπουρμπαχοστρατής, Σπαντιδοκωνσταντής κ.λ., μὲ ἐπέκταση τοῦ φαινομένου καὶ στὰ οἰκογενειακὰ τῶν γυναικῶν, δπως Λουπασοκατεργιά, Παπαδοσοφούλα, Μπουρμπαχοκατσουλή κ.λ.³. Στὸ ἕδιο τραγούδι ὑπάρχουν

1. Ὁ Σταμνόπουλος δὲ σημειώνει δυστυχῶς τὸν τόπο τῆς προέλευσης τῶν δόνομάτων, ἐνῷ εἶχε τὸ ὑλικό στὴ διάθεσή του, δπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1907, σ. 72, δπως γράφει. «Ἐν Κρήτῃ τὸ ἐπίθετον συντίθεται μετά τοῦ κυρίου δόνόματος, οἰον Περιστερογέώργις, Φοβομιχάλης κτλ. καὶ ἐκ τούτων πάλιν γίνονται νέα ἀνδρωνυμικά οἰον Περιστερογέώργινα, Φοβομιχάλινα κ.τ.τ.».

3. Βλ. Σταμνόπουλος, Βόλτες δονοματολογικές, σ. 310-311. Ἐπίσης βλ. Μαρινάρης Παντζέλης, Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, Εἰσαγωγὴ-Σχόλια Β. Λαούρδα, Ἡράκλειο 1947, σσ. 63. Στὴν ἔκδοση αὐτὴ δὲν ὑπάρχουν ὄρισμένα σύνθετα ποὺ ἀναφέρει δτὶ Σταμνόπουλος ποὺ φαίνεται δτὶ εἶχε ὑπ' ὅψη του ἄλλες ἔκδόσεις, ἐνῷ δτὶ Λαούρδας χρησιμοποίησε, δπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο, τὶς ἔκδόσεις τοῦ Βαρδίλη (Κρητικαὶ ρίμαι, 1888), τοῦ Φαφούτάκη (Συλλογὴ ἡρωϊκῶν Κρητικῶν ἀσμάτων, 1889) καὶ τοῦ Μπορτολῆ (Τὸ τραγούδι τοῦ Τσελεπῆ Δασκαλογιάννη, 1939). Ἐπίσης τὶς συνεπτυγμένες μορφές τοῦ Legrand (Recueil de chansons populaires grecques, 1874) καὶ τοῦ Jeannarakis (Ἄσματα Κρητικά, 1876).

και σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας, ὅπως Σηφοδασκαλάκης, Μπενοδασκαλόπαπας κ.λ., ἀλλ' αὐτὰ εἶναι πολὺ λίγα¹.

Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε ἀπὸ τὴν Κρήτην συστηματικές συλλογές οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὶς διάφορες περιοχές της καὶ γι' αὐτὸν εἴμαστε ύποχρεωμένοι ν' ἀρκεστοῦμε μόνο σ' αὐτές τὶς πληροφορίες, ποὺ δπωσδήποτε δὲ μᾶς δίνουν οὕτε τὴν ἔκταση οὕτε τὴν γεωγραφικὴν προέλευσην καὶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν².

Ο ἕδιος ὁ Σταμνόπουλος ἀναφέρει στὸ βιβλίο του τὸ σύνθετο Τζαρμποκωσταντάκος ἀπὸ ἔνα τραγούδι τῆς Λάστας τοῦ Μωριᾶ³, καθὼς καὶ τὸ σύνθετο Γριβόγιαννης⁴ ποὺ ἀκουσε τὸ 1911 ἢ 1912 στὴ Μεθώνη, χωρὶς νὰ ἀναφέρει ἂν εἶναι συνηθισμένο τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὶς περιοχές αὐτές. Μιὰ συστηματικὴ συλλογὴ οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὶς περιοχές αὐτές θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ ἐντοπίσουμε κι ἐδῶ τὴν ἔκταση καὶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης ἀλλά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν μέχρι τώρα γνωστὴ βιβλιογραφία, κάτι ἀνάλογο δὲν ἔχει γίνει.

Αντίθετα, ἔχουμε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ φαινόμενο στὴν περιοχὴ τῆς Αίτωλίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔκθεση τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1923⁵. Εκεῖ, ὁ εἰσηγητής Α. Παπαδόπουλος ἀναφέρει τὸ φαινόμενο ποὺ τὸ χαρακτηρίζει περίεργο καὶ παραθέτει μερικὰ παραδίγματα ἀπὸ τὸ ὄλικὸ τοῦ συλλογέα, ὅπως Βασιούδημητράκ'ς, Παπαδογιαννουγληγόρ'ς, Γυφτουκίτσους κ.λ.⁶. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐκεῖ τὸ φαινό-

1. Βλ. Σταμνόπουλος, δ.π., σ. 310-311.

2. Σὲ διάφορες ιστορικές μελέτες γιὰ τὴν Κρήτη, ὅπου οἱ ἐρευνητὲς παραθέτουν καὶ καταλόγους μὲ Κρητικὰ ἐπώνυμα, ἄλλοτε συναντοῦμε σποραδικά καὶ μερικὰ σύνθετα ἐπώνυμα ποὺ δπωσδήποτε δὲν εἶναι ἀρκετά γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου, κι ἄλλοτε στοὺς καταλόγους αὐτοὺς δὲ συναντοῦμε οὕτε ἔνα σύνθετο οἰκογενειακό. Τέτοιες ἐργασίες εἶναι π.χ. τοῦ Γ. Πλούτιου Δημητρίου, Κατάλογος στρατευσίμων Χανίων καὶ Ἀποκορώνου (1536), «Κρητικὰ Χρονικά» ΚΕ' ('Ηράκλειο 1973) 291-351, Χρ. Τσικριτζής, Κατσανάκη, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν τοπωνυμίων τῆς Κρήτης, «Ἀμάλθεια», ΣΤΓ', τεῦχ. 22-23 ('Ιανουάριος-Ιούνιος 1975) 29-67, Ι. Θωμόπουλος, Τὰ Κρητικὰ οἰκογενειακὰ δύναματα, «Ἀμάλθεια» Δ', τεῦχ. 16-17 ('Ηράκλειο 1973) 240 κ.ε., Κ. Μέρτζιος, Όνομαστικὸς κατάλογος τῶν ἐν Σούδα Κρητῶν, 1713, «Κρητικὰ Χρονικά» Ι' ('Ηράκλειο 1956) 20-26, τοῦ Ἰδιού, Δύο κατάλογοι τῶν ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ Κρητῶν προσφύγων κατὰ τὰ ἔτη 1682 καὶ 1683, «Κρητικὰ Χρονικά» Ε' (1951) 7-31, Β. Σφυρόερα, Κρητικὰ ἐπώνυμα εἰς τὰς Κυκλαδας, «Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου» Δ' ('Αθῆναι 1969) 457-466, καὶ ἄλλες.

3. Βλ. Σταμνόπουλος, δ.π., σ. 311.

4. Σταμνόπουλος, δ.π., σ. 9.

5. Βλ. Α. Α. Παπαδόπουλος, «Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ Γλωσσικῆς Ἐταιρείας τοῦ 1923 καὶ 1925, «Ἀθηνᾶ» ΛΖ' ('Αθῆναι 1926) 224. Βλ. ἐπίσης τοῦ Ἰδιού, Γραμματικὴ τῶν βορείων ίδιωμάτων, σ. 110.

6. Βλ. Παπαδόπουλος, «Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 καὶ 1925, σ. 224, καὶ

μενο γενικὰ τῆς σύνθεσης τῶν ὀνομάτων ἔχει μεγάλη ἔκταση, ἐπειδὴ ἐπεκτείνεται καὶ στὰ οἰκογενειακὰ ὄνόματα τῶν γυναικῶν ποὺ ἔχουν τὸ πατρονυμικὸν ἢ τὸ ἀντρωνυμικὸν στὸ α' συνθετικὸν καὶ τὸ βαφτιστικὸν τους στὸ β', ὅπως Χασκούιφτυχία, Κουστουθανάσινα κ.λ., καὶ ἐπίσης σὲ σύνθετα ὄνόματα ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸν τὶς λέξεις παιδί, νύφη ἢ κορίτσι, ὅπως Λαβ'δόπιδου, Θυμνιόνυφ', Παϊδουκόρ'τσου κ.λ.¹. Ἔχουμε δηλ. κι ἐδῶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο ποὺ συναντοῦμε στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, μὲ ἔκταση ὅμως μεγαλύτερη ποὺ εἶναι ίκανη νὰ προσδιορίζει κι ἄλλους βαθμοὺς συγγένειας, ὅπως τὴ νύφη, τὸ κορίτσι καὶ τὸ παιδί. Βέβαια, παρόλο ποὺ οἱ πληροφορίες ποὺ δίνει ἐδῶ ὁ συλλογέας εἶναι πιὸ συγκεκριμένες, ἐντούτοις ὑπάρχει πάλι μιὰ ἀσάφεια σχετικὰ μὲ τὸν ἀκριβὴ καθορισμὸν τῶν τόπων ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο. Εἶναι δύσκολο δηλ. νὰ ξέρουμε ἂν τὸ φαινόμενο ἐκτείνεται σ' ὅλη τὴν Αἰτωλία ἢ σ' ὅρισμένα μόνο χωριά τῆς περιοχῆς.

Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ στὴ Βερεστιὰ Τριφυλλίας, ὅπως φαίνεται πάλι ἀπὸ συλλογὴ γλωσσικοῦ ὄντος ποὺ ὑποβλήθηκε στὴ Γλωσσικὴ Ἐταιρεία Ἀθηνῶν. Ὁ συλλογέας ἀναφέρει ἐπίσης τὸ φαινόμενο καὶ παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Πλαστηρόκωστας, Καλκαντόγιαννης, Κατσακογιάννης, Πατρινογιάννης, Στασινογιάννης, Καποβγενύσης καὶ Ἀγγελοτάσος².

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι μιὰ πληροφορία ποὺ μνημονεύει τὴν ὑπαρξὴν τοῦ φαινομένου στὴ Στερεά Ἑλλάδα γενικά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ παραπομπὴ τοῦ Ἰ. Βλαχογιάννη στὴν ἔκδοση τῶν Ἀρχείων Μακρυγιάννη³. Ἐκεῖ ὁ ἐκδότης λέει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶναι συνηθισμένη στὴ Στερεά καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ Τρακοκομᾶς ἀντὶ Κομνᾶς Τράκας, Καλτσοδῆμος ἀντὶ Δῆμος Καλτσᾶς, Μακρυγιάννης κ.λ. Ὁ Βλαχογιάννης προσθέτει ἀκόμα ὅτι, ὅταν τὸ ἐπώνυμο εἶναι σύνθετο, τότε ἐκπίπτει τὸ β' συνθετικό του γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ νέα σύνθεση, ὅπως Κατσικοστάθης,

τοῦ Ἰδιού, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 110, ὅπου ὁ εἰσηγητής Α. Παπαδόπουλος διευκρινίζει τὸ εἰδος τῆς σύνθεσης στὸ κάθε σύνθετο οἰκογενειακό, ὅπως Βασιούδηματράκης τοῦ Βάσιου, Γυφτουκίτσου, ὁ Κίτσος τοῦ Γύφτου, Χασκούιφτυχία, ἡ Εύτυχία τοῦ Χάσκου κ.λ.

1. Βλ. Παπαδόπουλος, "Εκθεσις διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 καὶ 1925, σ. 224, καὶ τοῦ Ἰδιού, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων, σ. 110.

2. Βλ. "Εκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τ. 9 (Ἀθῆναι 1963) 144-145, ὅπου ἐπίσης ὁ εἰσηγητής Στ. Μάνεσης διευκρινίζει καὶ ἐδῶ τὸ εἰδος τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν, ὅπως Καλκαντόγιαννης, Γιάννης Καλκαντῆς=δειλός, Κατσακογιάννης, Γιάννης Κατσάκος, Ἀγγελοτάσος, ὁ Τάσος τοῦ Ἀγγελού κ.λ.

3. Ι. Βλαχογιάννη, 'Αρχείον τοῦ Στρατηγοῦ Ιωάννου Μακρυγιάννη, τ. Β', Ἀθῆναι 1907, σ. 65, σημ. 3.

ό Στάθης τοῦ Κατσικογιάννη, ἀντὶ γιὰ τὸ σωστὸ Κατσικογιαννοστάθης¹. Βέβαια κι ἐδῶ δὲν ἔχουμε μιὰ καθαρὴ εἰκόνα τῆς πραγματικῆς γεωγραφικῆς ἔκτασης καὶ τῆς μορφῆς τῶν συνθέτων, ἐπειδὴ λείπουν οἱ συστηματικὲς συλλογὲς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων τῆς περιοχῆς, ὅπως συμβαίνει περίπου καὶ μὲ τὶς ἄλλες περιοχὲς ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο².

*Ἀλλὴ περιοχὴ στὴν διοία παρατηρεῖται ἔνα παραπλήσιο φαινόμενο σύνθεσης εἶναι τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας, σύμφωνα μὲ πληροφορία συλλογέα τῆς περιοχῆς³. Ἐκεῖ ἔχουμε σύνθετα ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τὸ πατρωνυμικὸ καὶ στὸ β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως Διονυσόγαμπρος, Φωτόγαμπρος κ.λ., γιὰ νὰ δεῖξουν ἴσως τὶς περιπτώσεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ μπῆκαν σώγαμπροι στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ τους⁴.

Μιὰ ἄλλη πληροφορία ἀπὸ τὰ χωριὰ τῶν Τζουμέρκων τῆς Ἡπείρου γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἐκεῖ δὲν εἶναι σίγουρη, ἐπειδὴ ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὸ φαινόμενο γενικὰ καὶ παραθέτει λίγα σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν καὶ στὰ δυὸ συνθετικά τους βαφτιστικὰ δνόματα, χωρὶς δμως νὰ καθορίζει ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ ἔχει θέση βαφτιστικὸν καὶ ποιὸ πατρωνυμικὸν. Ἔτσι π.χ. στὸ σύνθετο Χριστογιῶργος δὲν ξέρουμε ἂν εἶναι ὁ Χρίστος τοῦ Γιώργου ἢ ὁ Γιωργὸς τοῦ Χρίστου⁵. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ δεχόμαστε μὲ ἐπιφύλαξη τὴν πληροφορία καὶ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὸ εἴδος τῆς σύνθεσης στὴν περιοχὴ αὐτῆ.

Αὐτὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὶς περιοχὲς πού, σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα δεδομένα, ἀποτελοῦν τὶς γλωσσικὲς νησίδες γιὰ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικό, καὶ νομίζουμε πῶς ἡταν χρήσιμη ἡ παράθεσή τους γιὰ νὰ μποροῦμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἔχουμε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν στὶς ὅποιες παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, μαζὶ μὲ τὸ εἴδος τῶν συνθέτων. Ἀπὸ τὴν παράθεση αὐτὴ βλέπουμε ὅτι τὸ φαινόμενο τῶν συνθέτων τῆς πρώτης ὁμάδας εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένο καὶ καλύπτει ἔνα μεγάλο μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου, ἀπὸ τὴν Κρήτη μέχρι τὴν Μακεδονία (καὶ πιθανὸν καὶ τὴν Ἡπει-

1. Βλ. Βλαχογιάννη, δ.π., σ. 65, σημ. 3.

2. Μερικὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι συναντοῦμε στὴ μελέτη τοῦ Κ. Σ. Κώνστα, 'Ιστορικὰ ἔγγραφα Μεσολογγίτῶν τῆς «Ἐξόδου» 1826-1833, «Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν» 1 (1968) 101-208, ἀλλὰ δὲ μποροῦμε ἀπ' αὐτὰ νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου στὸ Μεσολόγγι.

3. Βλ. "Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Αθῆναι 1963) 123-124.

4. "Ο.π., σ. 123-124.

5. Βλ. 'Αλ. Αζάνη, Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων Ἡπείρου. Ἐπώνυμα καὶ παρωνύμια ἡ παρατσούκλια ἡ παραγκώμια Κατσανοχωρίων, «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», τεῦχος Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 1981, σ. 819.

ρο), κι ἵσως ἀκόμα κι ἄλλες περιοχές ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστές, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐρευνηθεῖ.

Γιὰ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικό τους, οἱ πληροφορίες μας εἶναι, σχετικὰ μὲ τὶς διάφορες περιοχές, δυστυχῶς πολὺ λίγες. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ δφείλεται βέβαια καὶ στὸ γεγονός δτι τὰ δνόματα αὐτὰ εἶναι συγκριτικὰ μὲ τὰ προηγούμενα πιὸ λίγα, ἀλλὰ ἵσως καὶ στὸ δτι δὲν ἔχουν ἐρευνηθεῖ ἀκόμα ἀρκετὰ τὰ ἴδιώματα, ὥστε νὰ ξέρουμε τὴν πραγματικὴ ἔκταση τοῦ φαινομένου. "Ετσι, μὲ βάση τὶς λιγοστές μας πληροφορίες, παραθέτουμε πάλι τὶς περιοχὲς στὶς δποῖες ἐπισημαίνεται, λιγότερο ἢ περισσότερο, τὸ φαινόμενο τῶν σύνθετων τῆς ὁμάδας αὐτῆς.

Μιὰ μικρὴ καὶ ἀκαθόριστη ἔνδειξη ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἔχουμε στὸ βιβλίο τοῦ Σταμνόπουλου. "Ο συγγραφέας ἀναφέρει δτι τὸ 1907 ἀκουσε στὰ Λεβέτσοβα Λακωνίας τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Μητσοκούμπούρας, ἀλλὰ δὲ διευκρινίζει ὃν τὸ φαινόμενο εἶχε ἐκεῖ κάποια ἔκταση μεγάλη ἢ μικρὴ καὶ ἐπομένως δὲ μποροῦμε νὰ στηριχτοῦμε στὴν πληροφορία αὐτὴ γιὰ νὰ βγάλουμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν περιοχή¹.

"Ο ἕδιος δ Σταμνόπουλος, ἐτυμολογώντας τὰ οἰκογενειακὰ δνόματα τῆς κοινῆς Χαλκοκονδύλης², Χρυσοσπάθης³, Βενιζέλος⁴ κ.λ., πιστεύει δτι εἶναι σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας, δηλ. Μιχάλης (Χάλκος) Κονδύλης, Χρύσος Σπάθης, Μπενής Ζέλης κ.λ., ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὴν ἀρχικὴ γεωγραφικὴ τους προέλευση. Γιὰ τὰ σύνθετα δμως Ραζηκότσικας, Χριστοβασίλης, Κωσταλούντρας, Παλιγγίνης κ.λ., ποὺ τὰ ἐντάσσει κι αὐτὰ στὴ δεύτερη ὁμάδα, ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ δτι πρέπει νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν "Ηπειρο καὶ ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Σουλίου, ἐπειδὴ τὰ παραθέτει μαζὶ μὲ τὸ δνομα Μάρκο Μπότσαρης ποὺ ἀποτελεῖ ἐνδιάμεσο σταθμὸ ἀνάμεσα στὴν παράθεση καὶ στὴ σύνθεση⁵.

"Ο Σταμνόπουλος ἐπίσης ἀναφέρει, δπως εἴδαμε πιὸ πάνω, μερικὰ παρόμοια σύνθετα ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ βρίσκονται στὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, δπως Μπενοδασκαλόπαπας, Σηφοδασκαλάκης κ.λ., χωρὶς δμως νὰ δίνει περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου καὶ γιὰ συγκεκριμένη περιοχὴ τῆς Κρήτης⁶.

1. Βλ. Σταμνόπουλος, Βόλτες ὀνοματολογικές, σ. 9.

2. "Ο.π., σ. 21.

3. "Ο.π., σ. 65.

4. "Ο.π., σ. 23.

5. "Ο.π., σ. 311.

6. "Ο.π., σ. 310-311.

Πιὸ συγκεκριμένη εἰναι ἡ πληροφορία γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ φαινομένου στὴν ἐπαρχία Γορτυνίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἔκθεση γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959¹. Ὁ συλλογέας λέει ὅτι τὸ φαινόμενο ἔκεῖ ἔχει καθολικὸ χαρακτήρα, ὅταν πρόκειται γιὰ ἀνύπαντρο γιό. Ἐτσι ὁ Πέτρος, ὁ γιὸς τοῦ Θανάση, εἰναι Πετροθανάσης μέχρι νὰ παντρευτεῖ, ἐνῶ μετὰ τὸ γάμο του γίνεται Πέτρος Θανασόπουλος². Μᾶς πληροφορεῖ ἀκόμη ὁ συλλογέας ὅτι μερικὲς φορὲς ὁ παντρεμένος μπορεῖ νὰ δνομαστεῖ καὶ ἀπὸ τὸ δνομα τῆς γυναίκας του, ἵσως γιὰ νὰ ἔχωρίσει ἀπὸ ἄλλους συνώνυμους, ὅπως Μαρθοπέτρος, 'Ολγόγιαννης κ.λ., ἀλλὰ στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ἄντρα μπαίνει στὸ β' συνθετικό³.

Ἡ ἐπαρχία Γορτυνίας εἰναι ἡ μόνη περιοχὴ στὴν ὁποίᾳ ξέρουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι ὑπάρχει τὸ φαινόμενο ποὺ ἔχει καθολικὴ ἴσχυ καὶ λειτουργικότητα στοὺς ἀνύπαντρους ὕντρες. Ἡ διαφορὰ μὲ τὰ χωριὰ τῆς Ρητίνης καὶ τοῦ Ἐλατοχωρίου εἰναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαφορετικὴ ὁμάδα, ὁ χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης στοὺς ἄντρες. Ἐνῶ δηλ. στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι ἡ σύνθεση ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ μετὰ ἀπὸ μιὰ ὁρισμένη ἡλικία καὶ διποσδήποτε μετὰ τὸ γάμο τοῦ ἄντρα, στὴ Γορτυνία ἀντίθετα ἡ σύνθεση λειτουργεῖ ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια μέχρι τὸ γάμο του. Δυστυχῶς οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ὁμάδας εἰναι, ὅπως εἴπαμε, λιγοστὲς καὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἔχουμε μιὰ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου, τὶς συνθῆκες μὲ τὶς ὁποῖες δημιουργοῦνται τὰ σύνθετα αὐτὰ κ.λ. Πάντως, ἡ γενικὴ παρατήρηση ἀπὸ τὰ μέχρι τώρα δεδομένα εἰναι ὅτι ἡ πρώτη ὁμάδα σύνθεσης, συγκριτικὰ μὲ τὴ δεύτερη, ἔχει μεγαλύτερη γεωγραφικὴ ἔκταση στὰ ἰδιώματα καὶ μεγαλύτερη ποικιλία στὰ πρῶτα συνθετικά της, στὰ οἰκογενειακὰ δηλ. ὀνόματα⁴.

Παράλληλα ὅμως μὲ τὴν ἔξέταση τῶν συνθέτων κατὰ γεωγραφικὲς περιοχὲς καὶ εἶδος σύνθεσης εἰναι, νομίζω, ἀπαραίτητη καὶ κάποια διαχρονικὴ ἔξέταση τοῦ φαινομένου κατὰ ὁμάδες, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ παρακολουθήσουμε καλύτερα τὴν ὑπαρξὴ του καὶ νὰ τὴν ταυτίσουμε μὲ τὴν ἀνάλογη χρονικὴ περίοδο. Ἐτσι, γιὰ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας, καὶ συγκεκριμένα γιὰ κεῖνα ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ ἐπίθετο ἢ παρατσούκλι, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ ρίζες τους φτάνουν μέχρι τοὺς τελευταίους αἰῶνες

1. Βλ. Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1959, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 78.

2. Ὁ.π., σ. 78.

3. Ὁ.π., σ. 78. Βλ. ἐπίσης Κακριδῆ, Ὁ.π.

4. Βλ. Σταμνόπουλος, Βόλτες δνοματολογικές, σ. 302-309, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει πολὺ ὑλικὸ μὲ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ τους προθήματα, οὖσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα.

τοῦ Βυζαντίου¹, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ δίτομο ἔργο τοῦ Moritz². Σ' αὐτὸ ἔχουμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ παρόμοια σύνθετα τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως Κοντοστέφανος³, Μωρογεώργιος⁴, Μωροθωμᾶς⁵, Μωρόπαυλος⁶, Πυρρογεώργιος⁷, Στραβοβασίλειος⁸, Σκυλοϊωάννης⁹, Βοϊωάννης¹⁰, Κοκκοβασίλειος¹¹, κ.λ., ποὺ μᾶς θυμίζουν τὰ ἀνάλογα δικά μας. "Οπως φαίνεται, εἶναι τὸ μόνο εἶδος ἀπὸ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας ποὺ φτάνει μέχρι τὰ βυζαντινὰ χρόνια. Αὐτὸ ίσως διφείλεται καὶ στὴν ὑπερβολικὴ ίκανότητα τῶν Βυζαντινῶν νὰ δημιουργοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν παρατσούκλια γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν ὄρισμένες ίδιότητες τῶν ἀνθρώπων¹². "Ισως ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ προσδιορίζουν τὸν ἀνθρώπους δημιούργησε πιὸ εὔκολα τὴ σύνθεση σ' αὐτὸ τὸ εἶδος. "Οπως δηλ. σχημάτιζαν μὲ μεγάλῃ εὐκολίᾳ παρατσούκλια σύνθετα μὲ β' συνθετικὸ ὄποιοδήποτε οὐσιαστικὸ ἀντὶ γιὰ βαφτιστικό¹³, μὲ τὴν ἕδια εὐκολίᾳ μποροῦσαν νὰ σχηματίσουν καὶ τὰ ἄλλα τοῦ τύπου Κοντοστέφανος, Μωρογεώργιος κ.λ. Τὰ ὑπόλοιπα σύνθετα τῆς πρώτης ὁμάδας, δσα δηλ. ἔχουν στὸ α' συνθετικό τους βαφτιστικό, ἐπαγγελματικὸ ἢ πατριδωνυμικό, δὲν τὰ συναντοῦμε στοὺς Βυζαντινούς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ κείμενα, ἐνῶ ἔχουμε τὰ ἀντίστοιχα ἀπλά, ὅπως Ἀκροπολίτης, Βλαχερνίτης, Καππαδό-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 107, σημ. 180, καὶ στὸ ἕδιο σ. 81-82.

2. Bl. Heinrich Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, τ. I «Programm d. K. Humanistischen Gymnasius in Landschut» 1, Teil 1896-97, Landschut, καὶ τ. II, Teil 1897-98, Landschut. Bl. ἐπίσης Γ. N. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τ. B', Ἀθῆναι 1907, σ. 522-531, ὅπου ὁ συγγραφέας, σὲ βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου τοῦ Moritz, ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύνθετα αὐτά. Ἀκόμη βλ. B. Psaltes, Crammatik der byzantinischen Chroniken, Göttingen 1913, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Κοντοστέφανος (σ. 344), Μαυροθεόδωρος, Ἀτζηποθεόδωρος, Μαυροκόστας, Μεγαδημήτριος, Μωρολέων, Μωρόπαυλος κτλ. (645), Στραβορώμανος (σ. 346) κ.λ.

3. Bl. Moritz, ö.π., I, σ. 13, 24, 53.

4. "O.π., I, σ. 15, 26, 53.

5. "O.π., I, σ. 15, 53.

6. "O.π., I, σ. 15, II σ. 62.

7. "O.π., I, σ. 16, 53.

8. "O.π., I, σ. 16, 53.

9. "O.π., I, σ. 28, 54.

10. "O.π., I, σ. 54.

11. "O.π., I, σ. 54.

12. Bl. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 81-82.

13. Bl. Τριανταφυλλίδη, ö.π., σ. 81, ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει ἀρκετὰ σύνθετα παρατσούκλια ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Moritz, ὅπως Στραβομύτης, Ρινότμητος, Μαυρομάτης, Πλατυπόδης κ.λ.

κης, Πισίδης, Ἀμπελᾶς, Καββαδᾶς, Σαγμαρᾶς, Γαβριηλόπουλος, Συρόπουλος, Ἀγγελίτζης κ.λ.¹.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὰ ἄλλα σύνθετα ποὺ συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινή, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν στὸ α' συνθετικό τους ἐπίθετο ἢ παρατσούκλι, εἶναι νεώτερα, ἄλλὰ δὲ μποροῦμε νὰ καθορίσουμε μὲ ἀκρίβεια τὴν χρονικὴ περίοδο τῆς δημιουργίας τους, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε συλλογὴς δνομάτων ἀπὸ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου καὶ τοὺς πρώτους τῆς Τουρκοκρατίας.

Γιὰ τὴν προέλευση τῶν συνθέτων τῆς δεύτερης ὁμάδας ἔχουμε δυὸς διαφορετικὲς ἀπόψεις ἐρευνητῶν. Ἡ πρώτη χρονολογικὰ εἶναι τοῦ Σ. Κυριακίδη ποὺ πιστεύει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ παλιὰ συνήθεια τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἑλλάδας νὰ συνθέτουν τὸ βαφτιστικὸ μὲ τὸ ἐπώνυμο, ὅπως Κολιαλέξης Σκαλτσοδῆμος, Τρακοκομᾶς κ.λ. καὶ συνήθεια ἐπίσης τῶν Παρασουλιωτῶν νὰ συνθέτουν τὸ βαφτιστικὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, ὅπως Κωσταλάμπρος κ.λ.².

Ἡ δεύτερη ἀποψη εἶναι τοῦ Ἀ. Χατζῆ πού, ἐτυμολογώντας τὸ παλιὸ ἀθηναϊκὸ ὄνομα Μπενιζέλος, ὀναφέρει ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τοῦ βαφτιστικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ καὶ ὁ σχηματισμὸς νέου ἐπιθέτου εἶναι φαινόμενο ποὺ τὸ συναντοῦμε πρὶν ἀπὸ μιὰ χιλιετηρίδα περίπου³. Συγκεκριμένα ἀναφέρει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 1108 ὑπογράφει συνθήκη ἀπὸ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μὲ τὸ δούκα τῆς Ἀντιοχείας Βοημοῦνδο ὁ Πέτρος Ἀλίφας, Φράγκος, καὶ ὅτι τὸν ἐπόμενο αἰώνα ἐμφανίζονται στὸ Βυζάντιο οἱ ἀπόγονοί του, οἱ γνωστοὶ Πετραλίφαι. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Πετροκόκκινος ἀπὸ τὸν 14ο αἰώνα καὶ τὸ γνωστὸ ἐπίσης Πετρομπόνας. Ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύγχρονα Σπυρομίλιος, Πετρολέκας, Πετρομανιάτης, Νικοκάβουρας, Μπενηψάλτης κ.λ.⁴. Βλέπουμε δηλ. μιὰ ἀδιάκοπη συνέχεια τοῦ φαινομένου ἀπὸ τὸν 10ο τουλάχιστο αἰώνα μέχρι τὶς μέρες μας.

Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κυριακίδη γιὰ ἀλβανικὴ ἐπίδραση, ἄλλὰ νομίζουμε ὅτι ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ως ἔνα σημεῖο μόνο σωστή. Οἱ Σουλιώτες δηλ. καὶ οἱ Παρασουλιώτες, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς

1. Βλ. σχετικὰ στοῦ Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 24 § 53, σ. 37 § 69, σ. 40, 47, σ. 52 § 82, σ. 57, 81, σ. 100 § 169-170.

2. Βλ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν ὀνομάτων σ. 347, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀποδίδει τὸ φαινόμενο σὲ συνήθεια ἀλβανικὴ καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα ἐπώνυμα Σπυρομίλιος, Κολιαλέξης, Κατσικοστάθης κ.λ., καὶ ἀπὸ τοὺς Παρασουλιώτες τὸ σύνθετο Κωσταλάμπρος.

3. Βλ. Αντ. Χατζῆ, Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα, «Νέος Ἐλληνομνήμων» 19 (1925) 328.

4. Βλ. Χατζῆ, ὁ.π., σ. 328-329.

’Αττικῆς, ”Υδρας, Σπετσῶν κ.λ., συνήθιζαν ἀπλῶς νὰ παραθέτουν, μετὰ τὸ βαφτιστικό τους, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, χωρὶς ὅμως νὰ συνθέτουν τὰ δυὸ δονόματα¹. Παράδειγμα τὰ σουλιώτικα δονόματα Βέικος Ζάρμπας, Λάμπρο Βέικος (ό γιός τοῦ Βέικου), Κώστα Λάμπρος (ό γιός τοῦ Λάμπρου) κ.λ.². Η συνήθεια αὐτὴ ὑπάρχει ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ μερικὰ χωριά τῶν Κατσανοχωρίων τῆς Ήπείρου ὁπωσδήποτε ἀπὸ ἐπίδραση ἀλβανοφάνων πληθυσμῶν³.

Τὸ ἕδιο περίπου παρατηρεῖται καὶ μὲ τὰ δονόματα τῶν ἀλβανοφάνων τῆς ’Αττικῆς ποὺ συνήθιζαν νὰ χρησιμοποιοῦν διπλὰ ἐπώνυμα, ὥπως Dre-Kolja (’Ανδρέας Κόλιας), Kitso-Tasis (Κίτσος Τάσης), Spiro-Milio (Σπυρομίλιος) κ.λ.⁴. Ἡταν ἐπομένως εὐκολὸ γιὰ τὸν ”Ἐλληνες ἀπὸ τὴν παράθεση αὐτὴ τῶν δυὸ δονόματων νὰ προχωρήσουν στὴ σύνθεση, ἐφόσον τὸ φαινόμενο προϋπήρχε καὶ ἡταν οἰκεῖο στὴ γλώσσα τους. Σ’ αὐτὸ ἵσως βοήθησε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ δονόματα τῶν ἀλβανοφάνων δὲν εἶχαν καταληκτικὸς, πράγμα ποὺ ἔπειτερε πὰ γίνει πιὸ εὐκολὰ ἡ σύνθεση. Βέβαια δὲν ἔγιναν δλα τὰ οἰκογενειακὰ τῶν ἀλβανοφάνων σύνθετα, ἀλλὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ προσαρμόστηκαν φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα ἢ ἔξακολούθησαν νὰ ἐκφέρονται μὲ παράθεση τοῦ βαφτιστικοῦ καὶ τοῦ δονόματος τοῦ πατέρα τους.

Μετὰ τὴν παράθεση τοῦ ὑλικοῦ, τὴν ταξινόμηση τῶν συνθέτων, τὴν χρονικὴ ἀναδρομὴ κ.λ., εἶναι φυσικὸ νὰ γεννιοῦνται δρισμένα προβλήματα καὶ δικαιολογημένες ἀπορίες μὲ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὰ χωριά Ρητίνη καὶ Ἐλατοχώρι. ”Ενα τέτοιο πρόβλημα π.χ. εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου στὰ παραπάνω χωριά. ’Απὸ πότε ἄρχισε ἡ λειτουργία του; ’Εφόσον δὲν ἔχουμε γραπτὲς μαρτυρίες, κώδικες ἐκκλησιαστικοὺς κ.λ., δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθορίσουμε τὸ χρόνο τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου. ”Αλλο ἐρώτημα εἶναι ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου στὰ ἴδια χωριά. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ συνθέσουν τὸ

1. Βλ. Ν. Κασούλη, ’Ενθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ’Επαναστάσεως τῶν ’Ελλήνων, 1821-1833. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις ὑπὸ Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. Α’, ’Αθῆναι 1939, σ. 26, σημ. 7. Βλ. ἐπίσης Π. Α. Φουρίκη, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς ’Αττικῆς, »’Αθηνᾶ» ΜΑ’ (’Αθῆναι 1929) 173 σημ. 1. Βλαχούλη, Σημειώσεις στον Στρατηγού Μακρυγιάννη, τ. Β’, σ. 65, σημ. 3.

2. Βλ. Κασούλη, δ.π., τ. Α’, σ. 26, σημ. 7, καὶ Βλαχούλη, δ.π., τ. Β’, σ. 65, σημ. 3.

3. Βλ. Λαζαρίδη, Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων, σ. 819, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὴν συνήθεια νὰ προσφωνοῦνται πολλοὶ συγχωριανοί του ἀπὸ τὰ Κατσανοχωρία τῆς Ήπείρου μὲ τὸ βαφτιστικό τους ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, ὥπως Χρῆστο Φώτη, Κώτσιο Γιάννη κ.λ.

4. Βλ. Φουρίκη, δ.π., σ. 173.

βαφτιστικό τους δνομα μὲ τὸ οἰκογενειακὸ δνομα τοῦ πατέρα τους; Ὡ πιὸ ἀπλὴ καὶ πρόχειρη ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, ἀγρότες καὶ καβυστερημένοι, χωρὶς κανένα ἄλλο διακριτικὸ γνώρισμα ποὺ νὰ τοὺς κάνει νὰ ἔχωριζουν μεταξύ τους, δνόμασαν τὸ γιὸ μὲ τὸν πιὸ εὔκολο καὶ φυσικὸ τρόπο ποὺ μποροῦσαν νὰ βροῦν, μὲ τὸ δνομα δηλ. τοῦ πατέρα. Ὅμως δικαιολογημένα στὴν ἀποψῃ αὐτὴ γεννιέται τὸ ἐρώτημα τῆς ἀποκλειστικότητας τοῦ φαινομένου στὰ δυὸ αὐτὰ χωριά. Γιατὶ δηλ. τὸ φαινόμενο παρουσιάζεται μόνο σ' αὐτὰ καὶ μάλιστα μὲ καθολικότητα καὶ ἴσχυ νόμου, ἐνῷ θὰ ἥταν φυσικὸ νὰ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα χωριὰ τῆς περιοχῆς ποὺ ἀπέχουν ἐλάχιστα ἀπ' αὐτά; Μήπως ἡ παρουσία τοῦ φαινομένου ὑποδηλώνει ἔναν ἀρχικὸ πυρήνα κατοίκων ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ ὅπου λειτουργοῦσε ἐπίσης τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης; Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Πιερίας ἵστορικὲς μαρτυρίες γιὰ μετακινήσεις πληθυσμῶν καὶ ἡ προφορικὴ παράδοση δὲν διασώζει τέτοιες ἀναμνήσεις. Ὑπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἐκδοχὴ τὸ φαινόμενο νὰ μὴ διφείλεται σ' ἐπίδραση ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ, ἀλλὰ ν' ἀποτελεῖ φαινόμενο τοῦ τόπου καὶ συνέχεια τῶν τελευταίων αἰώνων τοῦ Βυζαντίου ποὺ θὰ συνεχίστηκε ὁπωδήποτε καὶ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶναι μάλιστα πιθανὸ νὰ εἴχε μεγαλύτερη ἔκταση στὴν περιοχὴ καὶ νὰ περιορίστηκε ἀργότερα στὰ δυὸ μόνο χωριά. Ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι στὰ μακεδονικὰ ἰδιώματα διατηροῦνται μέχρι σήμερα πολλὰ ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα, δὲν μποροῦμε ν' ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενο ν' ἀποτελεῖ καὶ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποὺ οἱ ρίζες του φτάνουν μέχρι τὸ Βυζάντιο, ἔνα ἀπ' αὐτά.

Ἴσως στὸ μέλλον ἡ ἵστορικὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὴ συστηματικὴ συλλογὴ τῶν δνομάτων, νὰ φέρει στὸ φῶς νέα στοιχεῖα ποὺ θὰ βοηθήσουν στὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΡΗΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΑΤΟΧΩΡΙΟΥ

α) Ἐπώνυμα Ρητίνης

Ἄντωνης	Βαῖνουμῆτρους
Ἀνδουνουβασὶλτς	Βαῖνουνάτσους
Ἀνδουνουγουδῆς	Βαῖνουνικουλῆς
Ἀνδουνουτάκ'ς	<i>Βελετσιάνος</i>
Βαῖνᾶς	Βιλ'τσανουβασὶλτς
Βαῖναριστής	Βιλ'τσανουγαννούλτς
Βαῖνουγώρς	Βιλ'τσανουγουδῆς

<i>Βιλ'</i> τδανουχρίστους	<i>Dάσιος</i>
<i>Βέλιος</i>	Δαδουβασιλάκ'ς
<i>Βιλουγάντες</i>	Δαδουγουδής
<i>Βιλουκώτσους</i>	Δαδουθανάις
<i>Βιλουνικουλάκ'ς</i>	Δαδουθύμηνους
<i>βαγάσας</i>	Δαδουκουλός
<i>βαγαδούμητδους</i>	Δαδουμήτρους
<i>βαγαδουκώτδους</i>	Δαδουνάτδους
<i>Γούτσιος</i>	<i>Dῆμος</i>
<i>Γουτδανδώντες</i>	Δημουβασιλάκ'ς
<i>Γουτδουγάντες</i>	Δημουγάντες
<i>Γουτδουθόδουρους</i>	Δημουδημητράκ'ς
<i>Γουτδουκουστανάής</i>	Δημουθανάις
<i>Γουτδουλάζους</i>	Δημουκουλός
<i>Γουτδουνάτδους</i>	Δημουνάτδους
<i>Γουτδουνικουλής</i>	Δημουχαρίις
<i>Γουτδουτόλους</i>	<i>Dόβας</i>
<i>Γραμματικός</i>	Δουβουβασὶλτς
<i>Γραμματ'κουγάντες</i>	Δουβουξόζους
<i>Γραμματ'κουζδέζους</i>	Δουβουμήτρους
<i>Γραμματ'κουμητδους</i>	Δουβουστέφους
<i>Γουτζιλίκας</i>	<i>Zάχος</i>
<i>Γουτζιλ'</i> κουγάντες	Ζαχαπουστόλτς
<i>Γουτζιλ'</i> κουγουδής	Ζαχαριστής
<i>Γουτζιλ'</i> κουμητρους	Ζαχούβασὶλτς
<i>Γουτζιλ'</i> κουστέφους	Ζαχουγάντες
<i>Δάκος</i>	Ζαχουκουλός
<i>Δακανδώντες</i>	Ζαχουκώτδους
<i>Δακουγάντες</i>	Ζαχουλάζους
<i>Δακουμήτρους</i>	Ζαχουμήτρους
<i>Δακουστέφους</i>	Ζαχουμητδους
<i>Δαούλας</i>	<i>Θῶμος</i>
<i>Δαουλουθανάις</i>	Θουμουβασὶλτς
<i>Δαουλουκώτδους</i>	Θουμουγάντες
<i>Δαουλουμητρους</i>	Θουμουγώρς

Θουμουμῆτρους	Κουκουλατουνίκους
Θουμουνάτσους	Κουκουλατουστέφους
Καριώτης	Κουκουλατουτάκ'ς
Καρήσιουγάντς	Κοντλουνβάσης
Καρήσιουμῆτρους	Κουτλουβασουγάντς
Καρκάλης	Κουτλουβασουνάτσους
Καρκαλανδώντς	Κουτλουβασουνικουλάκ'ς
Καρκαλουβασίλτς	Κοντούσης
Καρκαλουγάντς	Κουτουδουνγουδής
Καρκαλουγάρς	Κουτουδουνάτσους
Καρκαλουθανάις	Κουτουδουνίκους
Καρκαλοκόκας	Κραΐας
Καρκαλώτσους	Κραΐβασίλτς
Καρκαλώλάκ'ς	Κροϊγάντς
Καρκαμῆτσους	Κραΐγάρς
Καρκαυχρίστους	Κραϊδημήτρ'ς
Καρφής	Κραϊδιουνύις
Καρφουγάντς	Κραϊμῆτσους
Καρφουγάρς	Κραϊνικουλάκ'ς
Καρφουκουστανδής	Κωσταντός
Καρφουκώτσους	Κουστανδουγάντς
Καρφουμῆτρους	Κουστανδουλιουνίδας
Καρφουνάτσους	Κουστανδουνάτσους
Καρφουνικουλάκ'ς	Κουστανδουν'κόλας
Κουκονλιάτας	Λάιος
Κουκουλατουβασιλάκ'ς	Λαϊγάντς
Κουκουλατουράντς	Λαϊγάρς
Κουκουλατουγάρς	Λαϊμῆτσους
Κουκουλατουθανάις	Λαϊνάτσους
Κουκουλατουκώτσους	Μακροής
Κουκουλατουλάζους	Μακραλέξ'ς
	Μακρουγάντς
	Μακρουγάρς
	Μακρουκουλός
	Μακρουμῆτσους

Μακρουνίκους	Τζιτζιλουκουλήδς
<i>Μερτζιάνης</i>	Τζιτζιλουνάτθους
Μιρτζανούγιάντς	Τζιτζιλουπαναϊώτ'ς
<i>Μέρτζιος</i>	Τζιτζιλουτάκ'ς
Μιρτζουκώτθους	Τολίκας
<i>Μυλωνᾶς</i>	Τουλ'κανδώντς
Μυλουνούγιάντς	Τουλ'κουνγάντς
Μυλουνούγιώρς	Τουλ'κουνγάρς
<i>Πάσχος</i>	Τουλ'κουγουδής
Πασχουβασιλάκ'ς	Τουλ'κουμῆτρους
Πασχουγάντς	Τουλ'κουνάτθους
Πασχουγιώρς	Τουλ'κουνικουλάκ'ς
Πασχουκώτθους	Τσαρτσαρής
<i>Πάτσιος</i>	Τσαρτσαρουγάντς
Πατδουβασίλτς	Τσαρτσαρουγάρς
Πατδουγάντς	Τσιτσιλουγάρς
Πατδουγουδής	Τσιτσιλουγουδής
Πατδουζόλας	Τσιτσιλουνάτθους
<i>Πίπας</i>	Τσιτσιλουνικουλάκ'ς
Πιπουβασίλτς	Τσιάρας
Πιπουγάρς	Τσαρουγάντς
<i>Σιδέρης</i>	Τσαρουκώστας
Σιδιρουβασίλτς	Τσαρουμῆτρους
Σιδιρουγάντς	Τσιγάρας
Σιδιρουνάτθους	Τσιγαρουμῆτρους
<i>Σκράπας</i>	Τσιγαρουνικουλάκ'ς
Σκραπουγάντς	Τσιουπλής
Σκραπουγιώρς	Τσουπλουβασιλάκ'ς
Σκραπουκώτθους	Τσουπλουγάντς
Σκραπουμῆτθους	Τσουπλουθανάίς
Σκραπουνικουλάκ'ς	Τσουπλουνικουλάκ'ς
<i>Τζιτζιλής</i>	Φώτης
Τζιτζιλουβασίλτς	Φουτουγάρς
Τζιτζιλουγάρς	Φουτουκώτθους
Τζιτζιλουθόδουρους	Φουτουνάτθους

Φουτουχρίστους

Χασιακής

Χασακούγώρς

Χασακούκουστανδής

Χασακούτάκ'ς

Χρύσος

Χρυσούβασιλάκ'ς

Χρυσούγώρς

Χρυσούνάτθους

β) Ἐπώνυμα Ἐλατοχωρίου

βλέτσιος

βλιτσανδώντς

βλιτσουγάντς

βλιτσουνάτθους

Γλέας

Γλαρουβανγέλτς

Γλαρουβασίλτς

Γλαρουδήμους

Γλαρουνάτθους

Γλαρουνίκους

Γουτζιούλης

Γουτζιουλανδώντς

Γουτζιουλουβασίλτς

Γουτζιουλουγάρς

Γουτζιουλουδημήτρ'ς

Γουτζιουλουκουστανδής

Γουτζιουλουχρίστους

Δῆμος

Δημουκουλός

Δημουσουτήρ'ς

Ζούντζιονρας

Ζουντζουρουγάντς

Ζουντζουρουμάρκους

Ζουντζουρουτάκ'ς

Κυπαρίσης

Κυπαρ'σουβασίλτς

Κυπαρ'σουνάισους

Κώστας

Κουστουβασίλτς

Κουστουνάτθους

Μέλιος

Μιλουαπόστουλους

Μιλουβανγέλτς

Μιλουβασίλτς

Μιλουγάρς

Μιλουσουτήρ'ς

Τζιόλας

Τζουλουβασίλτς

Τζουλουγάντς

Τζουλουκουστανδής

Τζουλουνάτθους

Χασιώτης

Χασουτουγουδής

Χασουτουμήτθους

Χασουτουνάτθους

Χασουτουνικουλής

SUMMARY

E v a n t h i a P a p a d o p o u l o u, The Phenomenon of the Composition of the Family Names in two Villages of the Mountain Pieria.

The first part of this study refers to an interesting phenomenon that is registered in two mountainous villages of Pieria, Ritini and Elatohori. The topic of discussion is the composition of the type Ζαχουλάζους, Δημουκουλός etc., where the family name is the first part of the composition, while the first name is the second.

The conditions under which the composition takes place are studied as well as the exceptions that appear because of different reasons, such as psychological and social ones.

Afterwards the family names are being examined on the basis of the form and the meaning of their components, and the linguistic phenomena that one can notice in this composition are being indicated.

In the second part of the study an attempt is made to give the picture of the composition of family names in the common language and also in the dialects. The composition, as it appears to be after the examination of the compound family names, is of two types: a) the one that has the family name as a first component and the first name as a second, just as the phenomenon appears in the villages of Ritini and Elatohori, for example Μαυρογιώργος, Μαστροδημήτρης etc. and b) the one that has the first name as a first component and the family one as a second one, for example: Σπυρομίλιος, Σηφοδασκαλάκης etc. The compound names of the first type are more than the compound names of the second one. A comparison is made between the names of the first type registered in different regions which several authors and collectors of linguistic material attest, and the names of Ritini and Elatohori, so that the differences and the similarities between them can be seen.

Finally a diachronic study of the phenomenon of the composition is made, throughout which is clear that both groups appear in the byzantine time, according to byzantine texts and informations of several scholars. After this, the result comes up that there is a continuance of the phenomenon from

the byzantine time to the period of Turkish occupation and up to this day. So, the existence of the phenomenon in these two villages is due either to the continuance of the phenomenon in the same region or to the transference of the phenomenon from another region, where the composition was also known from the byzantine time.